

Siméa congres 2007
26 & 27 april

Lang leve leren!

Locatie: “De Werelt”, Lunteren

Hiep hiep hoera?

Een mensen levenlang.... altijd maar leren! De vraag is wat leren wij dan allemaal en waarom vinden wij met zijn allen leren en blijven ontwikkelen zo belangrijk. Of wij het leuk vinden of niet: kennis verouderd zeer snel en vraagt dus om voortdurende verversing. In sommige takken van sport is het soms wat extreem. Denk maar aan de wereld van de automatisering, maar ook in onze core-business zien wij kennis snel verouderen. Daarnaast zien wij de opvattingen over leren veranderen en dat al rechtvaardigt om hier eens wat langer bij stil te staan. Lang leve leren, een meer toepasselijke titel voor ons jaarlijks congres kun je eigenlijk niet bedenken. De woordkeus en volgorde is natuurlijk niet geheel onbelangrijk, maar met de titel Lang leve leren een levenlang had ik ook prima kunnen leven.

In zijn algemeenheid waarderen werknemers werk beter als het kansen biedt door scholing en professionalisering, en dat is niet voor niets. De baan lijkt als het ware leuker en uitdagender te worden. Niet onlogisch als je bedenkt dat deskundigheidsbevordering de mogelijkheden voor de eigen loopbaanontwikkeling aanzienlijk vergroot. Werkgevers in het onderwijs realiseren zich dit maar al te goed en je ziet dat schoolbesturen zich ten opzichte van elkaar gaan onderscheiden door scholingsmogelijkheden expliciet te benoemen als secundaire arbeidsvoorwaarde.

Hiep, hiep.... hoera! Tweedagen lang weer vele mogelijkheden op ONS congres. Leren door wetenschappers van buiten naar binnen te halen, maar natuurlijk ook de onderlinge uitwisseling van de eigen ontwikkeling binnen de sector. Van buiten komt Margriet Sitskoorn met haar bijdrage over het maakbare brein. Onze hersenen zijn minder star en statische dan vroeger werd gedacht. Leve leren, onze hersenen helpen mee.

Die eigen ontwikkeling wordt ook dit jaar weer mogelijk gemaakt door al die vele mensen betrokken bij meer dan 40 inhoudelijke blokken: kennis delen en dus van elkaar willen leren. De jaarlijkse kern van het succes van deze Siméa formule. Maar alleen mogelijk door die actieve betrokkenheid van die vele werkers in ons veld. Petje af voor die inzet en daadkracht. Mede mogelijk gemaakt door de congrescommissie die er elk jaar weer in slaagt om dit palet aan brokjes leren voor het voetlicht te brengen.

Siméa, een vereniging van en door leden, actieve mensen met het hart op de goede plaats. Hiep hiep hoera!

Theo W.J. van Munnen
voorzitter

Congresorganisatie

Siméa, p.a. Bureau AudCom
postbus 222, 3500 AE Utrecht
Tel: 030-2769902, fax: 030-2712892, teksttelefoon: 030-2730459
inschrijven@simea.nl

Congrescommissie:

Nienke Daum, Veronne Hendriks, Annet de Klerk, Esther Kolen,
Gerti Rijpma, Arie Terpstra & Carla Vernooij

Informatie over het congres

Voor u ligt het programmaboekje voor het jaarlijkse congres van Siméa.
In dit boekje vindt u alle informatie die u nodig heeft om er dit jaar een geslaagd congres van te maken.

Verspreid over twee dagen bieden we 3 algemene lezingen en 42 minilezingen aan. Daarnaast kunt u zich inschrijven voor twee rondes met posterpresentaties. Op pagina 6 en 7 van dit boekje vindt u een overzicht van de indeling van beide dagen. Uiteraard hoeft u uw keuze niet slechts te baseren op dit summiere overzicht. Om uw keuze te vergemakkelijken kunt u verderop in het boekje korte beschrijvingen vinden van alle lezingen. Ook staat bij elke beschrijving aangegeven welk niveau de spreker zijn of haar lezing toedicht. Dit werkt als volgt:

geen kennis/ ervaring vereist
 enige kennis/ ervaring vereist
 veel kennis/ ervaring vereist

Stands

Zoals elk jaar zullen wij ruimte reserveren voor standhouders, die informatie of producten, gericht op cluster 2, aanbieden. Bij hen kunt u tijdens de (lunch-)pauzes terecht voor een andere visie of interessant product.

Inschrijven

Inschrijfformulieren voor het congres zijn te downloaden van de website www.simea.nl. De digitale formulieren kunt u op de computer invullen en mailen aan inschrijven@simea.nl. De ‘gewone’ inschrijfformulieren kunt u uitprinten en opsturen naar Bureau AudCom, het adres vindt u op de vorige pagina.

Plenaire lezingen in twee zalen

Evenals vorig jaar kunt u voor de plenaire lezingen in twee zalen terecht. In zaal Europa worden de lezingen gehouden. Hier zijn gebarentolken aanwezig. Daarnaast zijn de lezingen via een groot videoscherm te volgen in een wat kleinere zaal (waar geen gebarentolken aanwezig zijn).

Tolken

Het Siméacongres moet voor iedereen toegankelijk zijn: horende, slechthorende en dove deelnemers zijn welkom. Heeft u behoefte aan een tolk om de gesproken lezingen te kunnen volgen, kunt u dat op het inschrijfformulier aangeven. Natuurlijk willen wij graag dat bij alle lezingen en de ledenvergadering van Siméa genoeg tolken aanwezig zijn.

Heeft u behoefte aan een tolk, vult u dan een tolkmachtigingsformulier in? Ook dit formulier is te downloaden van de website.

Routebeschrijving

Congreshotel 'De Werelt'
Lunteren

Met de Auto:

Vanaf de A1 Amsterdam – Apeldoorn
Afslag Barneveld / Ede A30, richting Ede
Afslag Lunteren (zie verder 'In Lunteren')

Vanaf A12 Utrecht – Arnhem
Afslag Ede-Noord/Barneveld (A30)
Afslag Lunteren (zie verder 'In Lunteren')

Vanaf A15 Rotterdam - Nijmegen
Afslag Kesteren (N233), richting Rhenen/Veenendaal
Bij rotonde Veenendaal aanhouden
Bij volgende rotonde Veenendaal-west aanhouden (tweede afslag)
Volg N224 tot aan A30
Neem de A30 richting Lunteren
Afslag Lunteren

In Lunteren:

Volg 'Alle Richtingen' (Rondweg Westzoom). Aansluitend de ANWB-borden 'De Werelt' volgen.
LET OP: de verkeerssituatie in Lunteren is gewijzigd. Ga niet door het centrum van Lunteren.

Openbaar vervoer :

Per trein is Lunteren bereikbaar vanuit Amersfoort en Ede-Wageningen.
De wandeling vanaf NS-station Lunteren naar 'De Werelt' duurt ongeveer 15 minuten.
Komende vanaf het NS-Station uit de richting Ede gaat u rechtsaf over het parkeerterrein, richting sauna, en wandelt u linksaf over de Boslaan het bos in. Bij de viersprong rechtsaf de Molenweg in.
Daarna 1^e weg links (Westhofflaan), waar een bord u verwijst naar de ingang van 'De Werelt'.
Vanuit richting Amersfort steekt u het spoor over. Verder volgt u de aanwijzingen vanaf Ede.
Vanaf het NS-station is een taxi te bestellen (telefoon 0318-484555).
Op uw verzoek regelt 'De Werelt' graag taxivervoer voor u.

Congreshotel 'De Werelt'
Westhofflaan 2, Lunteren
Tel. 0318-484641 fax 0318-482924

Programmaschema donderdag

10.00	Opening			
10.15	Margriet Sitskoorn: Het maakbare brein			
11.15	Pauze			
11.30	Parallele minilezingen			
	Blok 1	Blok 2	Blok 3	Blok 4
	L. Vermeulen & C. Kuijpers Peutervolgsysteem, kracht of kruis?	J. Hagemeyer & M. Savelkoul Interactieanalyse bij autisme	S. Goorhuis Wat is eigenlijk een taalachterstand?	Vervallen
	Blok 5	Blok 6	Blok 7	Blok 8
	E. Ormel & D. Hermans Taalstimulatie bij dove kinderen	P. Zuidhof & D. Glasbergen Elektronische leeromgeving in het speciaal onderwijs	T. Prinzen & A. voor in 't Holt Het slechthorende kind in het gemengde SH/ESM onderwijs	A. Franssen & A. van de Eerden Een kennismaking met de informatieverwerkingstest
	Blok 9	Blok 10	Blok 11	
	M. Hannink (& R. van der Heiden) Weetal.nl: weten we alles al?	L. Rurup Planmatig werken met leerlijnen	Posterpresentaties en informatiemarkt Zie beschrijvingen verder in dit programmaboekje.	
12.30	Lunch			
14.00	Anne Vermeer: Expliciet onderwijzen: dat is pas lang leve leren!			
15.00	Parallele minilezingen			
	Blok 12	Blok 13	Blok 14	Blok 15
	M. Markink In beweging	K. Franken Spelend een sprekend kind	J. van Emmerik & A. van der Made Een verhaal apart	T. Prinzen Gehooronderzoek, wat leert het ons?
	Blok 16	Blok 17	Blok 18	Blok 19
	S. de Haes Pilotstudy anamnese vragenlijst meertaligheid	M. Bruins e.a. Vergroten leeropbrengsten taal & lezen in SO	E. Purmer & M. Boonekamp Op weg naar zelfstandigheid	M. Verboom Kinderen met een taalontwikkelingsstoornis
	Blok 20	Blok 21	Blok 22	
	J. Geuze Met baby's communiceren in gebarentaal	B. Franssen & M. Reemers Beoordeling en aanpak van de communicatieve redzaamheid	H. Rijksen & P. Wientjes Luisteren naar ons geweten	
16.00	Pauze			
16.30	Algemene Ledenvergadering			
18.30	Diner			
21.00	De Klaverband			

Programmaschema vrijdag

10.15	Opening			
10.30	Arnoud Huibers: Wat telt is niet wat de meester zegt, maar wat de leerling hoort			
11.30	Pauze			
11.45	Parallele minilezingen			
	Blok 23	Blok 24	Blok 25	Blok 26
	M. van den Heuvel & J. Vedelaar Kennisontwikkeling op nummer 1 bij Viataal	M. Blumenthal Diversiteit en ouderbegeleiding in de logopedie	E. Luteijn & W. Noppers Opleiden tot een diploma, ... en dan?	M. Frijmann & H. Hardijzer Lang leve leren, met een tolk?
	Blok 27	Blok 28	Blok 29	Blok 30
	A. van der Eijk Kanjers zijn het, die kinderen!!	T. de Romijn & E. Ribbens Arbeidstoeleiding van mensen met autisme	A. Bron Fonologisch onderzoek: spontane taal of benoemen?	P. Kerstens Leren zelf je levensloop te banen
	Blok 31	Blok 32	Blok 33	
	H. Schuman Inclusief onderwijs voor een inclusieve samenleving	M. Buré Interactief leren? Ontwikkel een visuele didactiek!	Posterpresentaties en informatiemarkt Zie beschrijvingen verder in dit programmaboekje	
12.45	Lunch			
14.15	Parallele minilezingen			
	Blok 34	Blok 35	Blok 36	Blok 37
	M. Maurix Vermoeidheid op het werk bij auditief beperkten	P. Paquot KAIRO: Integrale Samenwerking Beroepsonderwijs en Autismebehandeling	A. Scheffer & P. de Vries Introductie communicatiecursus voor oudere leerlingen	M. Vervuurt Vraaggericht werken. Zó gezegd, zó gedaan!?
	Blok 38	Blok 39	Blok 40	Blok 41
	Th. Winnubst & G. van Hamersvelt Rol AB bij loopbaanbegeleiding in Voortgezet Onderwijs	E. Konst Effecten van intensieve vroegbehandeling van spraak-taalstoornissen	J. Stoep & H. van Balkom KLINc-atelier: 1000 talen van communicatie	S. Muller Jeugdjournaal met tolk als onderwijsmateriaal
	Blok 42	Blok 43	Blok 44	
	E. Scheper & M. Poch Riskant alcohol- en drugsgebruik bij jongeren.	H. Driessen & E. Volleman Sociale competenties en mijn loopbaan dan?	M. Janssen & C. van Iperen Een kind is meer dan zijn probleem	
15.15	Afsluiting			

Plenaire lezingen

Donderdag

10.15-

Margriet Sitskoorn

11.15

Het maakbare brein

De titel suggereert dat je je hersenen kunt vormen en dat is ook zo. Dit is misschien verbazingwekkend want veel mensen denken nog steeds dat ze zelf niet of nauwelijks invloed hebben op de vorm en functie van hun hersenen. Ze gaan er van uit dat hun hersenen na de geboorte nog maar weinig kunnen veranderen, alleen misschien in negatieve zin door ziekte of bijvoorbeeld onder invloed van alcohol en drugs. Deze aanname is echter fout.

De afgelopen twintig jaar hebben we door wetenschappelijk onderzoek ongelooflijk veel over de hersenen geleerd. Door allerlei ontwikkelingen op technisch gebied kunnen we nu in onze levende, werkende hersenen kijken zonder de schedel te hoeven lichten. We kunnen zien wat er met de hersenen gebeurt als we denken, leren, dromen, sporten, musiceren, bang zijn of verliefd.

Door de mogelijkheden die zich dankzij de technologische vooruitgang hebben voorgedaan heeft er een belangrijke verschuiving plaatsgevonden in het onderzoek naar de relatie tussen hersenen en gedrag. Waar voorheen vooral werd gekeken naar wat er bij ziektes in de hersenen gebeurt en hoe we daarop kunnen ingrijpen, is de nadruk nu ook komen te liggen op het leren begrijpen van hoe de hersenen van gezonde mensen werken en veranderen. De resultaten van dit onderzoek zijn van direct belang voor iedereen, ziek of gezond.

Er is namelijk aangetoond dat onze hersenen voortdurend aanpassen en veranderen: onze hersenen zijn plastisch. Deze plasticiteit kun je op allerlei manieren beïnvloeden. Hierdoor kun je je hersenen en gedrag ontwikkelen.

Onze hersenen zijn dus maakbaar. Maar hoe? Hoe kun je ingrijpen in het brein zonder gebruik te maken van medicijnen, neurochirurgie of elektromagnetische stimulatie? Het antwoord op deze vraag zal het onderwerp van deze lezing zijn.

Margriet Sitskoorn doet onderzoek naar de relatie tussen gedrag en de plasticiteit van het menselijke brein. Ze is hoofd van de Cognitive Neuroscience Unit van het UMCU, directeur van het Neurocognitief Centrum Nederland en lid van de Gezondheidsraad. Op televisie is ze een vaste gast in Nieuwslicht.

14.00-

Anne Vermeer

14.45

Expliciet onderwijzen: dat is pas lang leve leren!

Veel vernieuwingen in het (taal)onderwijs worden gepropageerd en ingevoerd uit ideologische of modieuze overwegingen, zonder dat eerst nagegaan wordt of het bedoelde effect wel wordt bereikt, en of de betreffende vernieuwing wel voor alle groepen leerlingen zo geschikt is. In oud en nieuw effectiviteitsonderzoek wordt gevonden dat vormen van zelfsturend, ontwikkelingsgericht, procesgericht, indirect en impliciet onderwijs voor zwakkere leeders doorgaans weinig profijtelijk zijn. Daarnaast weten we dat de opvattingen over onderwijs gedomineerd worden door de middenklasse, die vaak een voorkeur heeft voor proces- en ontwikkelingsgerichte werkwijzen. Gegeven deze kennis, moeten er bij iedereen die zich bezighoudt met het onderwijs aan leerlingen die om wat voor reden dan ook (cognitief, sociaal, fysiek) minder kansen hebben, allerlei bellen gaan rinkelen, als er weer eens een vernieuwing gepropageerd wordt. Is de voorgestelde onderwijsaanpak ook wel zo gunstig voor 'mijn' leerlingen, die veel minder aanbod krijgen, of die zelf minder kunnen structureren, of die van huis uit veel minder sturing en begeleiding meekrijgen? In mijn lezing zal ik aan de hand van een aantal onderzoeken naar het onderwijzen en verwerven van woordenschat - hét centrale element in begrijpen en begrepen worden en de belangrijkste factor in schoolsucces - aangeven dat expliciet en leerstofgericht onderwijs voor (taal)zwakke leerlingen pas echt zoden aan de dijk zet.

Anne Vermeer studeerde Nederlands (VU) en Algemene Taalwetenschap (UvA). Hij geeft onderwijs in en doet onderzoek op het gebied van (tweede-)taalverwerving van en (tweede-)taalonderwijs aan kinderen. Hij is (co-)auteur van boeken als NT2 in het basisonderwijs (Meulenhoff, 2005) en leermiddelen als Woordenschat bij ... (Zwijzen) en de TAK (Cito, 2001).

Donderdagavond

21.00 Klaverband

De Klaverband bestaat uit acht enthousiaste muzikanten.

Joop, Joke, Marja, Chris, Rob, Marjon, Richard en Robert zijn in 1996 begonnen met elkaar muziek te maken. Het samen muziek maken staat zeer centraal in deze band. Er wordt gespeeld met passie en gevoel voor feest.

Vrijdag

10.30-

Arnoud Huibers

11.30

Wat telt is niet wat de meester zegt, maar wat de leerling hoort

Over oplossingsgericht werken in de klas en op school

Drs. A.A.J.M. (Arnoud) Huibers, psycholoog-psychotherapeut

Het onderwijs is geïnspireerd geraakt door oplossingsgericht werken dat zich wereldwijd mag verheugen in een toenemende belangstelling. “Oplossingsgericht” vindt zijn oorsprong in de psychotherapie. Geworteld in gezinstherapeutische stromingen in de Verenigde Staten werd dit Model ontwikkeld door Steve de Shazer en Insoo Kim Berg in de jaren rond 1980. Eigen aan het model is de focus op bekwaamheden van de cliënt, in plaats van de focus op deficiënties en tekortkomingen zoals in de traditionele, probleemgerichte psychotherapie. Eveneens eigen aan het model is de focus op uitzonderingen op het probleem. Wanneer doet het probleem zich niet voor, terwijl dit wel makkelijk had gekund? In veel gevallen doet de cliënt iets dat helpt, op weg naar zijn of haar doel, zonder zich ervan bewust te zijn. Hierop de aandacht vestigen helpt de cliënt zijn eigen oplossingen uit te bouwen en vormt de basis van een elegante en effectieve therapie, waarbij graven in het verleden niet nodig blijkt. Steve en Insoo ontwikkelden gesprekstechnieken die reeds in de cliënt aanwezige hulpbronnen en oplossingen mobiliseren, om zo tot de gewenste veranderingen te komen. Vaak zijn niet meer dan drie tot vijf sessies nodig om significante en blijvende verbeteringen te bewerkstelligen.

Deze competentiegerichte benadering van de cliënt wordt niet alleen gebruikt als gesprekstechniek voor het werken met volwassen cliënten, maar ook in de hulpverlening aan kinderen en jeugdigen. In het onderwijs is er de afgelopen 15 jaar veel ervaring opgedaan met deze elegante en pragmatische benadering, zowel in klas als in het schoolmaatschappelijk werk, bij remedial teaching en leerlingbegeleiding. Het is een praktische benadering met bruikbare technieken die de leerkracht in staat stelt een speciale band met zijn of haar leerlingen op te bouwen. Technieken die de leerlingbegeleider, remedial teacher en schoolpsycholoog helpen doelmatig en efficiënt te werken met leerlingen met leer- en gedragsmoeilijkheden. Technieken die het teamoverleg plezieriger en nuttiger maken.

Tijdens deze presentatie maakt u kennis met het oplossingsgerichte model, kunt u enkele technieken “proeven” en zelf beoordelen of de benadering u aanspreekt. Een kleine waarschuwing vooraf is op zijn plaats: “working solution focused is simple but not easy”, placht Insoo Kim Berg, de medegrondlegger van het model vaak te zeggen.

Drs. A.A.J.M. (Arnoud) Huibers, gz-psycholoog, psychotherapeut, gezinstherapeut en trainer, is gehuwd en heeft 3 kinderen. Directeur van Solutions Centre, opgericht in 2004 samen met Insoo Kim Berg, mede-grondlegger van het oplossingsgerichte therapiemodel. Hij geeft trainingen aan hulpverleners en onderwijsteams in binnen- en buitenland.

aajmhuibers@solutions-centre.org

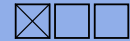
Keuzeprogramma

Donderdagochtend

Blok 1

Lianne Vermeulen & Cecile Kuijpers

Peutervolgsysteem, kracht of kruis?

Jonge kinderen ontwikkelen zich merkbaar snel op uiteenlopende gebieden. Concrete gedragsbeschrijvingen per leeftijdsperiode kunnen een duidelijk inzicht bieden in het ontwikkelingsverloop van het kind. Observatie- en registratiemodellen voor peuters en kleuters worden in reguliere speelzalen en scholen veelvuldig gebruikt om vroegtijdige problemen te signaleren en de ontwikkeling te volgen. Instellingen of scholen voor kinderen met spraak- en taalproblemen hebben eveneens behoefte aan een laagdrempelige systematiek waarmee men kan signaleren en volgen. Dit is echter niet mogelijk aan de hand van bestaande systemen. Deze blijken namelijk te grofmazig te zijn en niet altijd de relevante items te bevatten die voor deze speciale kinderen zo essentieel zijn om te registreren..

Voor de peutergroep Pim Pam Pet van kinderen met spraaktaalproblemen op Sint Marie is een betrouwbaar en bruikbaar instrument zeer gewenst, en inmiddels ontwikkeld in samenwerking met de Radboud Universiteit Nijmegen. Het instrument is gebaseerd op een tweetal bestaande registratiesystemen (CITO en KIJK!), maar zodanig aangepast dat het ingezet kan worden in deze speciale peutergroep. Het instrument bevat een observatielijst voor diverse ontwikkelingsgebieden (uitgangspunt KIJK!) en een drietal toetsen voor de cognitieve ontwikkeling (uitgangspunt CITO). In de workshop zal ingegaan worden op de samenstelling van het registratiemodel, en op de validiteit, betrouwbaarheid en bruikbaarheid. Tevens zullen er data worden gepresenteerd van peuters die met dit instrument zijn geobserveerd en getoetst. Naar aanleiding van het voorafgaande is er mogelijkheid tot discussie of de inzet van een registratie/volgmodel voor peuters met spraak- en taalproblemen gewenst c.q. noodzakelijk is.

Lianne Vermeulen is momenteel als beleidsorthopedagoog verbonden aan het cluster Vroegbehandeling binnen Sint Marie, instelling voor kinderen en jeugdigen met communicatieproblemen.

Cecile Kuijpers is als docent verbonden aan de vakgroep Orthopedagogiek van de Radboud Universiteit Nijmegen. Zij heeft diverse onderzoeken geleid op het gebied van de spraaktaalontwikkeling, de psycholinguïstiek en leerproblematieken.

l.vermeulen@sintmarie.nl

Blok 2

Jessie Hagemeyer & Monica Savelkoul

Interactieanalyse bij autisme

Tijdens deze bijeenkomst laten we zien hoe de analyse van interactie-elementen kan bijdragen tot de zoektocht naar effectieve communicatie met een kind met autisme

Jessie Hagemeyer (docent interactie en communicatie) en Monica Savelkoul (autismekenner en S-VIB-er), bekijken aan de hand van het autischema basiscommunicatie hoe wij binnen Viataal werken met de interactieanalyse om tot steeds effectievere afstemming te komen, op steeds weer unieke kinderen.

Wij nemen U graag mee in onze zoektocht naar optimale communicatie.

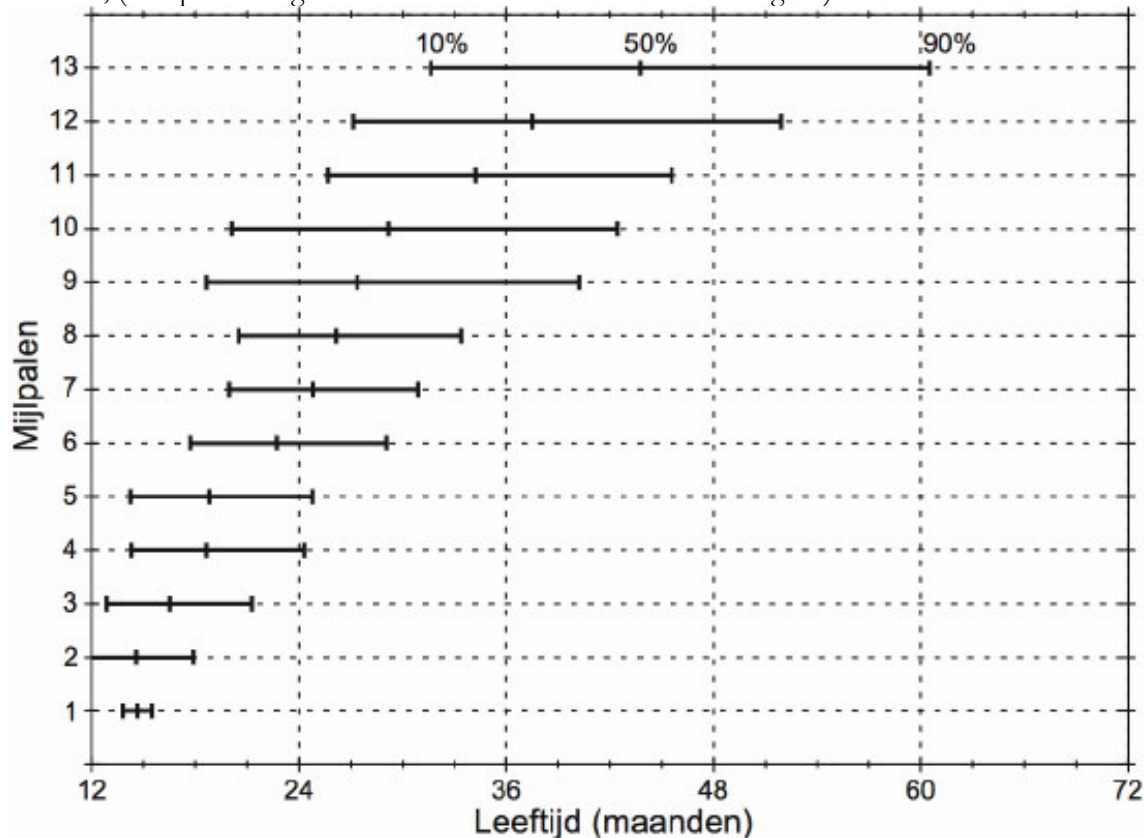
Wat is eigenlijk een taalachterstand?

In Nederland worden kinderen die het Nederlands onvoldoende beheersen ten opzichte van hun Nederlandssprekende leeftijdgenootjes bestempeld als kinderen met een **taalachterstand**. Zowel vanuit de Gezondheidszorg als vanuit het onderwijs wordt veel gedaan om deze kinderen op te sporen en te begeleiden. Om die reden wordt zelfs een verplichte taaltoets voor tweejarigen voorgesteld. Bij niet voldoen aan de toets zou een verplichte voorschool plaatsing moeten volgen. Waar blijft in dit plan de medische en sociaal-emotionele evaluatie? We moeten nadrukkelijk onderscheid maken tussen kinderen met een taalprobleem en kinderen die het Nederlands nog moeten leren. Deze laatste groep haalt de "taalachterstand" bij voldoende blootstelling aan het Nederlands (voorschool, groep 1 en 2) vaak snel in. Kinderen met een taalprobleem hebben een achterstand in hun eigen taalontwikkeling en beheersen daardoor ook het Nederlands in onvoldoende mate. Hoe deze kinderen tijdig opgespoord moeten worden is tot op de huidige dag nog steeds een probleem. Een nieuwe taalscreeningstest (SNEL), die gebaseerd is op mijlpalen in de taalontwikkeling en rekening houdt met de grote spreiding die er tussen kinderen is in het bereiken van een taalmijlpaal zou hierbij mogelijk behulpzaam kunnen zijn, zie figuur 1.

De weergegeven mijlpalen zijn:

1. begrijpt opdrachttjes met twee woorden; 2. kan één of meer lichaamsdelen aanwijzen; 3. zegt ongeveer 10 woordjes; 4. begrijpt zinnestjes met drie woorden; 5. kan twee woordjes combineren; 6. maakt zinnestjes met drie woorden; 7. maakt zinnestjes met drie tot vier woorden; 8. ongeveer de helft verstaanbaar; 9. vertelt spontaan een verhaaltje; 10. kan een verhaaltje navertellen aan de hand van plaatjes; 11. ongeveer drie kwart verstaanbaar; 12. lange, ook samengestelde zinnen; 13. bijna alles te verstaan; (14. spreekt ongeveer als een volwassene – niet in deze figuur).

Figuur 1. Mijlpalen in de taalontwikkeling bereikt door 10%, 50% en 90% van de kinderen

Prof.dr. Sieneke Goorhuis-Brouwer verricht onderzoek naar tweetalige opvoeding, de epidemiologie van spraak- en taalproblematiek, de diagnostische processen bij spraak- en taalproblematiek, en de effecten van spraak- en taalproblemen op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind.

s.m.goorhuis.brouwer@kno.umcg.nl

Blok 4

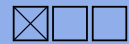

Vervallen

Blok 5

Ellen Ormel & Daan Hermans

Taalstimulatie bij dove kinderen

In de laatste vijf jaar hebben wij onderzoek gedaan naar de taalvaardigheid van dove kinderen in het speciaal onderwijs. In deze workshop willen wij laten zien hoe deze onderzoeksresultaten gebruikt kunnen worden in het onderwijs aan dove kinderen. Hierbij willen we ons vooral richten op de woorden- en gebarenschat van dove kinderen. Beide zijn erg belangrijk voor het ontwikkelen van vaardigheid in het gesproken en geschreven Nederlands en in de Nederlandse Gebarentaal. Wat weten we nu eigenlijk over de woorden- en gebarenschat van dove kinderen in het speciaal onderwijs? Waar liggen de zwakke en sterke punten van dove kinderen? En hoe zou je als leerkracht/logopedist de woorden- en gebarenschat van dove kinderen kunnen stimuleren? In de workshop zullen we, zowel op basis van eigen bevindingen met dove kinderen in Nederlands als de resultaten van onderzoeken uit het buitenland, samen met U op zoek gaan manieren om de ontwikkeling van de woordenschat te stimuleren.

Ellen Ormel: in 1998 studeerde ik af in Pedagogische Wetenschappen en daarna in 2001 in Psychologie (MSc). Vanaf 2002 ben ik als junior onderzoeker (PhD) werkzaam bij Orthopedagogiek aan de RU. Ons onderzoek richt zich op taalontwikkeling van dove kinderen. Daarnaast werk ik tegenwoordig ook als docent aan de RU.
Daan Hermans: Sinds maart 2000 ben ik dienst als onderzoeker bij Viataal. Vanuit de dienst R&D heb ik de afgelopen jaren met name onderzoek gedaan naar de (gebaren)taalvaardigheid van dove kinderen in het speciaal onderwijs.

Elektronische leeromgeving in het speciaal onderwijs

Aan de hand van praktische voorbeelden wordt u door de verschillende mogelijkheden geleid van een elektronische leeromgeving (elo). Met een elo is een docent snel in staat digitale lessen, opdrachten en toetsen te maken. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van multimediale inhoud. Getoond wordt hoe lesmateriaal, (multiple-choice) vragen, toetsen, e.d. gemaakt kunnen worden, die ondersteund worden door beeld- en videomateriaal. Verder zal ingegaan worden op het opvragen en beoordelen van de resultaten.

De lezing is gericht op leerkrachten die interesse hebben om de computer breder maar vooral eenvoudiger in te zetten, gebruikmakend van eigen materialen.

Afsluitend zult u nog diverse voorbeelden gepresenteerd krijgen van praktische en eenvoudige toepassingen van "blended learning". Kort wordt ingegaan op het gebruik van de elo op Scholengemeenschap Effatha (praktijkafdeling). De eerste stap voor het gebruik van de elo is hier gemaakt en betreft het oefenen van de woordenschat.

Er wordt gebruik gemaakt van een open-source elektronische leeromgeving: Moodle.

Patrick Zuidhof: adviseur Webskoel en docent/ begeleider VSO Pleysierschool

Dico Glasbergen: ict-coördinator Scholengemeenschap Effatha

Patrick@webskoel.nl

Het slechthorende kind in het gemengde SH/ESM onderwijs

Wat is de positie van slechthorende kinderen in gemengde SH/ESM scholen? Om hoeveel kinderen gaat het eigenlijk? Hoe staat het met de expertise op het gebied van slechthorendheid in de gemengde scholen? Wat zijn de scholings- en begeleidingsbehoeften van de leerkrachten die deze kinderen begeleiden? Hoe functioneren deze leerlingen in de klas? In deze workshop presenteert de vakgroep Audiologie van SIMEA de resultaten van de enquête 'slechthorende kinderen in het gemengde SH/ESM onderwijs' waarin deze vragen aan de orde komen. De enquête is in schooljaar 2006-2007 uitgevoerd. De leerkrachten van de gemengde SH/ESM klassen is daarbij gevraagd een uitgebreide webbased vragenlijst over het functioneren van deze leerlingen in hun klas in te vullen.

Een actueel onderwerp, wanneer bijvoorbeeld gekeken wordt naar de bevindingen van Jet Isarin in het boek "Hoor hen" over de ervaringen van slechthorende jongeren in het onderwijs. Actueel ook, nu er op meer plekken gekozen wordt om slechthorende leerlingen te koppelen aan dove leerlingen.

In deze presentatie willen wij met het publiek in discussie gaan over de gevonden resultaten in de enquête.

Samen met de deelnemers aan de workshop zullen wij proberen een aantal aanbevelingen te formuleren.

Deze gezamenlijke aanbevelingen zullen door de vakgroep Audiologie aangeboden worden aan het Siméabestuur.

Wij nodigen u graag uit om bij onze presentatie aanwezig te zijn!

Tim Prinzen, Rens Leeuw, Erwin Baas, Paulien de Jager en Annemiek Voor in 't Holt

Tim Prinzen, werkzaam als klinisch fysisch-audioloog bij het AC Amersfoort en als consultant verbonden aan de Prof. Groenschool in Amersfoort.

Annemiek Voor in 't Holt werkte 10 jaar bij de NSDSK en ruim tien jaar op de Prof. H. Burgerschool. Zij rondde in 2006 haar directieopleiding voor het primair onderwijs af en behaalde haar lesbevoegdheid. Nu volgt zij een MASTERopleiding Dovenstudies aan het nieuwe "Instituut voor Gebaren, Taal en Dovenstudies" van de Hogeschool Utrecht.

prinzen@acamersfoort.nl

Blok 8**Audrey Franssen & Angela van de Eerden****Een kennismaking met de informatieverwerkingstest.**

Heeft u altijd al willen weten hoe u elke leerling een op maat gesneden advies kunt geven? Op welke manier de leerstof optimaal overgedragen kan worden? Maak dan tijdens onze lezing kennis met de informatieverwerkingstest. In slechts één uur komt u niet alleen de achtergrond van de test te weten, maar kunt u zelf de test leren afnemen. De infotest is gestoeld op taalkundige en psychologische principes over informatieverwerking. In de afgelopen 10 jaar is de test op de A.G. Bell Scholengemeenschap ontwikkeld, uitgeprobeerd en een aantal maal bijgesteld. Wij kunnen u dan ook laten kennismaken met een direct bruikbaar instrument geschikt voor leerlingen die functioneren op niveau groep 4 van het primair onderwijs tot en met brugklas-2 van het voortgezet onderwijs. De lezing is interessant voor logopedisten, leerkrachten, intern begeleiders en ambulante begeleiders.

Enige voorkennis omtrent AVI-niveaus en de complexiteit van teksten is gewenst.

Audrey Franssen studeerde in Groningen Neurolinguïstiek en volgde daarna de verkorte opleiding Logopedie.

Zij is werkzaam als logopedist en kwaliteitscoördinator bij de A.G. Bell Sg (VSO).

Angela van de Eerden werkt als logo-akoepedist bij de A.G. Bell Sg (VSO). Zij maakt deel uit van de Commissie van Begeleiding.

a.franssen@agbell.nl

Blok 9**Mariën Hannink (& Ruud van der Heiden)****Weetal.nl: weten we alles al?**

Weetal.nl: weten we alles al?

Seksualiteit lijkt alweer een ingeburgerd onderwerp in de Nederlandse dovenwereld: de leerlijn Relaties & Seksualiteit vindt haar weg op de scholen; de veelbezochte website weetal.nl heeft uitbreidingsplannen en het Meldpunt seksueel misbruik doven is alweer 2 1/2 jaar in de lucht.

Inderdaad is er de afgelopen jaren heel wat gebeurd om dove kinderen en jongeren beter vertrouwd te maken met sociaal aanvaardbare codes rondom seksualiteit en intimiteit en daar kunnen we trots op zijn.

Maar weten we alles al? Zijn alle volwassenen rondom het dove kind in staat om dit kind te begeleiden in zijn/haar seksuele ontwikkeling, om de goede vragen te stellen en op een adequate manier antwoorden te geven of om alert te reageren op grensoverschrijdend gedrag? Hoe kunnen we ouders beter bereiken en begeleiden in dit proces? Hoe overtuigen we ouders van de noodzaak van seksuele voorlichting, ook als die ouders daar, bijvoorbeeld vanuit hun geloof, niet voor open staan? Hoe geef je als docent aan dat je het moeilijk vindt om over bepaalde onderwerpen te praten? In welke gevallen grijp je in en wat doe je bij vermoedens van misbruik? Wij hopen samen met de deelnemers dichter bij de antwoorden te komen en misschien weer nieuwe vragen te formuleren.

Daarnaast zal er ingegaan worden op de ins en outs van weetal.nl en op de toekomstplannen van deze succesvolle website.

Mariën Hannink is beleidsmedewerkster bij de FODOK, de Nederlandse Federatie van Ouders van Dove Kinderen. Ze is nauw betrokken bij diverse activiteiten op het terrein van seksuele voorlichting en voorkoming seksueel misbruik van dove kinderen en jongeren en dus ook bij de ontwikkeling van weetal.nl.

Ruud van der Heiden werkt voor SSE Film- en Videoproducties BV Utrecht en is verantwoordelijk voor formatontwikkeling, vormgeving en regie van weetal.nl, de website voor dove jongeren over liefde, relaties, intimiteit en seks. Hij zal onder voorbehoud deelnemen.

m.hannink@fodok.nl

Planmatig werken met leerlijnen

Het Speciaal Onderwijs is volop in beweging. Het onderwijs ziet zich mede geconfronteerd met nieuwe eisen betreft de handelingsplanning. Scholen moeten transparanter gaan werken. Ze moeten met behulp van handelingsplanning laten zien hoe het onderwijs concreet vorm krijgt en wat de opbrengsten van hun inspanningen zijn. De negentien kerndoelen voor het SO hebben de scholen een eerste kader gegeven.

De CED-Groep heeft dit vertaald in leerlijnen.

Leerlijnen CED zijn concrete doelen die gelden voor alle leerlingen van de school. De concrete doelstellingen zijn opgebouwd in 8 niveaus. De 8 niveaus vormen de basis van het schoolplan. De leerkracht selecteert de niveaus passend bij zijn groep uitmondend in het groepsplan. Hiermee gaat de leerkracht vervolgens gericht aan het werk. Wanneer blijkt dat het groepsplan onvoldoende uitkomst biedt voor een leerling wordt een individueel handelingsplan opgesteld.

Vanuit de leerlijnen dagen we u en uw school uit. Wat moeten de leerlingen leren? Welke vakgebieden (of delen daaruit) hebben prioriteit? Hoeveel tijd besteedt de leerkracht aan de verschillende onderdelen? Hoe leren de leerlingen het liefst? Wat betekent het voor de leerkracht in de klas? Welke informatie levert dit op voor het kwaliteitssysteem?

De vragen bieden kansen om de kwaliteit van het onderwijs verder te blijven verbeteren. Leerlijnen bieden het kader. Zin om mee te denken?

Onderwijskundige, gespecialiseerd in instructietechnologie. Projectleider van het ontwikkelproject leerlijnen Speciaal Onderwijs. Trainer van het landelijke implementatietraject leerlijnen en als begeleider werkzaam op diverse scholen (cluster 3 en 4).

l.rurup@cedgroep.nl

Informatiemarkt

Als u voor de posterpresentaties kiest, bent u uiteraard tijdens dit blok ook in de gelegenheid de informatiemarkt te bezoeken.

Een Kenniscentrum voor Taal en Spraak in oprichting

Vanaf 1 oktober 2006 doen Ted Raedts en Marjan Bruins namens de stuurgroep Kenniscentrum Taal Spraak onderzoek naar de mogelijkheden om een landelijk Kenniscentrum op te richten. Een onderdeel van hun opdracht is het maken van een eerste (nog onvolledige) databank van kennis op het gebied van Taal en Spraak in Nederland. In de poster worden de mogelijkheden voor het Kenniscentrum gepresenteerd en wordt inzicht gegeven in de mogelijkheden voor een landelijke databank.

Marjan Bruins, Hoofd O&O, Koninklijke Auris Groep

Ted Raedts, voorheen directeur instituut Sint Marie

m.bruins@audcom.nl

Het spel van de spelling, een verfrissende aanpak voor spelling

Goed leren spellen is voor kinderen binnen het cluster 2 onderwijs niet gemakkelijk. Ze zullen het niet leren door alleen het toepassen van spellingregels, omdat ze die vaak moeilijk begrijpen en verkeerd interpreteren waardoor de toepassing niet goed verloopt. Bovendien zijn er in onze taal veel uitzonderingen op de regels.

Vanuit een experiment zijn wij op de Skelp gestart om de visuele input sterker te maken. Onze werkwijze is een praktische vertaling van de uitgangspunten van retentietraining. De methodiek is opgebouwd rond de methode Woordbouw van Kees de Baar maar ook toepasbaar op andere methodes.

De uitgangspunten autonomie, relatie en competentie zijn sleutelbegrippen binnen onze werkwijze, om te komen tot adaptief onderwijs. De materialen die zijn ontwikkeld, kunnen we laten zien.

We hebben onze aanpak het Spel van de Spelling genoemd, omdat we vinden dat kinderen spelling moeten ervaren als een spel. De leerkracht speelt het spel met de kinderen mee en wordt hun coach. De posterpresentatie biedt nieuwe impulsen om op een andere manier met spelling om te gaan en te komen tot een doorgaande lijn binnen de school.

Hinke Mulder is groepsleerkracht (middenbouw) en dyslexiespecialist. Als dyslexiespecialist houdt ze zich bezig met lees- en spellingprojecten. Het spel van de Spelling is door haar ontwikkeld

Dick Jansma is groepsleerkracht in de bovenbouw.

hinkemulder@skelp.nl

Dove studenten die een buitenlandse taal leren

Het alledaagse leven is in toenemende mate multicultureel en het is belangrijk dat mensen meer dan alleen hun eigen taal kunnen gebruiken. Er is veel onderzoek gedaan naar het leren van een buitenlandse geschreven taal, maar niet met betrekking tot mensen met een auditieve beperking.

In het huidige onderzoek is nagegaan in hoeverre de leesvaardigheid van dove en slechthorende studenten in hun sterkst geschreven taal (Engels) beïnvloed wordt door het leren van een buitenlandse geschreven taal (Spaans of Frans), en vice versa, zoals aangetoond door het sneller herkennen van cognaten dan noncognaten. Cognaten zijn woorden die een gemeenschappelijke oorsprong hebben en in vorm op elkaar lijken, zoals het Nederlandse woord "hotel" en het Engelse "hotel", of "boot" en "boat". Deze overeenkomsten tussen talen kunnen mogelijk de herkenning van woorden beïnvloeden (denk bijvoorbeeld aan de herkenning van cognaten t.o.v. noncognaten zoals "stoel" - "chair"). De persoonlijke factoren werkgeheugen, motivatie voor het leren van de geschreven buitenlandse taal, en taalvaardigheid zijn in het onderzoek beschouwd als mogelijk beïnvloedende factoren tijdens het woordherkenningsproces. Inzicht in de factoren die het leren van een buitenlandse taal beïnvloeden is theoretisch van belang, maar ook praktisch, gezien de leesproblemen die mensen met een auditieve beperking vaak ondervinden.

In het onderzoek hebben dove en slechthorende studenten van Gallaudet University een lexicale decisietaak (woordleestaak) uitgevoerd in het Engels en in het Spaans of Frans. Enkele studenten hebben een studie in het buitenland gevolgd en na afloop hebben zij de lexicale decisietaak nogmaals uitgevoerd. Er is aangetoond dat de leesvaardigheid van de dove en slechthorende studenten in hun sterkst geschreven taal inderdaad beïnvloed kan worden door kennis van de buitenlandse geschreven taal, en vice versa. Eveneens is aangetoond dat het herkennen van woorden wordt beïnvloed door de persoonlijke factoren werkgeheugen, geschreven taalvaardigheid in de buitenlandse taal, en motivatie voor het leren van deze taal, al dan niet in interactie met een studie-ervaring in het buitenland.

Nina Wolters: junior-onderzoeker, Radboud Universiteit Nijmegen: "Sociale- en communicatieve vaardigheden van auditief beperkte kinderen in het regulier onderwijs"; Bachelor Pedagogische Wetenschappen; Master Behavioural Science. Het afstudeeronderzoek van de Master zal op SIMEA 2007 worden gepresenteerd

niwol@yahoo.com

Een Corpus Nederlandse Gebarentaal

Zowel vanuit taalkundig onderzoek als vanuit het dovenonderwijs is er al enkele decennia belangstelling voor de Nederlandse Gebarentaal (NGT). Toch is er nog steeds (te) weinig over deze taal bekend, en is er behoefte aan (veel) meer data over en in deze taal. Om deze reden zijn wij gestart met het aanleggen van een verzameling videofilmmpjes van een grote groep goed gebarende mensen. De deelnemers komen uit verschillende delen van het land en variëren in leeftijd en geslacht, waardoor ook variatie in de NGT in het corpus wordt opgenomen.

In dit project wordt bovendien een vertaling en een ruwe transcriptie gemaakt van wat er in de filmmpjes wordt verteld. Deze worden, net als de filmmpjes zelf, (gratis) via het internet beschikbaar gesteld. Hiermee hopen wij tegemoet te komen aan de vraag van een scala aan mensen om meer NGT-materiaal, zoals Dove mensen zelf, ouders en familie van dove kinderen, onderzoekers, onderwijzers in het dovenonderwijs en NGT-docenten, ontwikkelaars van onderwijsmateriaal en gebarenwoordenboeken, en mensen die NGT leren.

Verder willen wij ook anderen (onderzoekers, onderwijzers, etc.) de mogelijkheid bieden om opnamen en informatie toe te voegen aan het corpus. Uitbreiding van het corpus zou bijvoorbeeld kunnen bestaan uit NGT-gebruik door (jonge) kinderen, en/of NGT-gebruik door tolken, en/of NGT-gebruik door mensen die de taal aan het leren zijn. Om uitbreiding mogelijk te maken worden duidelijke documentatie en handleidingen opgesteld, die voor ieder beschikbaar zullen zijn.

Hoe een en ander vorm zal krijgen is nog niet helemaal duidelijk. Wij hopen tijdens het congres van gedachten te kunnen wisselen met toekomstige gebruikers van het corpus, om uit te vinden op welke manier zij prettig kunnen zoeken en gemakkelijk kunnen vinden wat zij zoeken.

Inge Zwitserlood is al lange tijd zeer geïnteresseerd in (gebaren-)taal. Zij is op dat gebied gepromoveerd aan de Universiteit Utrecht, en heeft zich bovendien als freelancer met gebarentaal beziggehouden. Na enkele jaren als gebarentaalonderzoeker bij Viataal te hebben gewerkt is zij nu als zodanig verbonden aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

i.zwitslerlood@let.ru.nl

Marokko studiereis

Tahar Mekkaoui, allochtonenfunctionaris: achtergrondinformatie over allochtonen, ondersteuning van het team, bespreken van casussen, tolken in het Arabisch en Berbers, presentaties houden.

t.mekkaoui@auris.nl

ASS Klassenwijzer toegepast

School Mariëlla is een school voor leerlingen van 3 tot 20 jaar die, vanwege een combinatie van een auditieve en/of communicatieve beperking met een verstandelijke beperking, moeilijkheden in de communicatie hebben. De kern van het onderwijs is op dit gegeven gericht. De communicatieve beperking heeft voor de leerling o.a. gevolgen op het gebied van persoonsontwikkeling, sociaal-emotionele ontwikkeling en het leren. Op school worden de leerlingen op deze gebieden ontwikkelingsgericht begeleid.

De combinatie van een auditieve met een verstandelijke beperking leidt tot een bijzondere handicap, die zeer specifieke begeleidings- en behandelvragen stelt ten aanzien van communicatie, het overzien van de leefwereld en het zelfstandig functioneren. Een aantal leerlingen van de school woont tijdens de schoolweek full- of parttime in een leefgroep, de overige leerlingen gaan na schooltijd naar huis.

Het onderwijs is georganiseerd in 4 'leerwegen', t.w.:

- Leerweg Zeer Moeilijk lerenden doof
- Leerweg Zorg Onderwijs doof
- Leerweg Autisme Spectrum Stoornissen (ASS)
- Leerweg ZESM, voor leerlingen met zeer ernstige spraak moeilijkheden.

De leerweg ASS heeft afgelopen jaar de verworvenheden van de zoektocht naar adequate hulpmiddelen en methodieken voor meervoudig beperkte leerlingen met (vermoeden van) autisme vastgelegd.

Hiervoor is als basis de 'Wijzer Onderwijs' van CED Rotterdam gebruikt. De verschillende onderdelen van deze map zijn toegespitst naar de doelgroep van de school. Daarnaast zijn zelf ontwikkelde methodieken en hulpmiddelen toegevoegd. Dit heeft geresulteerd in onze 'ASS-map' die als functies heeft de verworven kennis vast te leggen om deze overdraagbaar te maken. Op het Siméacongres willen we onze ontwikkelde expertise beschikbaar stellen aan een grotere groep.

Judith Nagtegaal is een enthousiaste jonge leerkracht; ze werkt sinds enkele jaren op school Mariëlla van Viataal en heeft vooral gewerkt met meervoudig beperkte leerlingen (auditief en verstandelijk) met een autisme spectrum stoornis. Ze heeft o.a. een bijdrage geleverd aan het ontstaan van de ASS-map die vandaag op het Siméacongres gepresenteerd wordt.

Piet Wientjes is teamleider op school Mariëlla en geeft daar leiding aan o.a. de leerweg ASS.

j.nagtegaal@viataal.nl

Elke ESM-leerling een competente lezer?

In het schooljaar 2005-2006 hebben op Tine Marcusschool kennisgemaakt met de inzichten over effectief leesonderwijs van dr. Kees Vernooy e.a.

Daaruit zijn de volgende activiteiten voortgekomen binnen de Tine Marcusschool:

1. In 2006-2007 zijn we gestart met een *nieuwe leesmethode*: de tweede maanversie van Veilig Leren lezen. De implementatie van deze methode vindt plaats onder begeleiding vanuit het CPS.

2. Hiernaast doen we als enige cluster-2 school mee (met 11 SBO-scholen) aan *het E12-project* dat wordt geleid door o.a. dr. Kees Vernooy en Hanneke Wentink (bekend van het Protocol leesproblemen voor het SBO).

Dit project is erop gericht de aanvankelijke leesresultaten in het SBO te verbeteren.

Specifiek doel: alle leerlingen van groep 3 halen binnen 1 jaar leesonderwijs een AVI-2 niveau.

De toetsresultaten van alle deelnemende scholen worden door de Universiteit Utrecht verwerkt in een effectonderzoek. Het is erg interessant te weten hoe onze cluster 2-leerlingen presteren t.o.v. SBO-leerlingen.

3. Er bestaat binnen cluster 2, in elk geval binnen de Tine Marcusschool, de behoefte om met betrekking tot het aanvankelijk leesonderwijs goed in kaart te brengen *hoe de esm-leerlingen ervoor staan bij het begin van het leesproces*.

Van de esm-kinderen in de huidige groepen 3 wordt daartoe een beginsituatie en de situatie na een jaar in kaart gebracht. Aspecten zijn: het auditief geheugen, fonologische vaardigheden, articulatie en woordenschat. Een van de onderzoeksvragen is: zitten hierbij voorspellers voor het leren lezen.

Over de aanleiding van deze activiteiten, het verloop van dit proces verloopt en de resultaten zullen we iets laten zien in deze posterpresentatie.

En we zijn nieuwsgierig naar reacties

Mw. J. Steendam-Kooij, unit-coordinator van de groepen 3 en 4 op de Tine Marcusschool in Groningen

Mw. drs. J. Nijboer, adjunct-directeur van de Tine Marcusschool in Groningen.

Zien en Begrijpen; Teleblik voor Cluster2

In het project 'Zien en begrijpen' werken we aan het toegankelijk maken van educatief filmmateriaal voor leerlingen van cluster 2 scholen. Het project wordt ondersteund door de regeling contentontwikkeling (V)SO van Kennisnet ict op school. Voor de leerlingen van cluster 2 scholen is gesproken of geschreven taal niet zomaar toegankelijk. Dit betekent dat veel schriftelijk educatief materiaal voor deze leerlingen niet of moeilijk toegankelijk is. Het gebruik van filmmateriaal heeft dan een educatieve meerwaarde. We kennen allemaal de uitspraak 'een beeld zegt meer dan duizend woorden'. Probleem daarbij is wel dat leerlingen de commentaartekst niet kunnen verstaan en interviews niet kunnen volgen. Een verteller/tolk Nederlandse Gebarentaal (NGt) of aangepaste ondertitels maken de films wel begrijpelijk voor deze leerlingen.

Met het project 'Zien en begrijpen' willen we bereiken

- dat toegankelijk filmmateriaal dat reeds bestaat op een uniforme manier wordt ontsloten
- dat instellingen het bij hen beschikbare materiaal met anderen delen
- dat er een systematische uitbreiding plaatsvindt van aangepast visueel materiaal
- dat er door deze uitbreiding een zodanige 'kritische massa' materiaal beschikbaar komt dat daarmee een algemeen geaccepteerd platform is te realiseren
- dat materiaal voor leerlingen zowel op de scholen als thuis beschikbaar komt
- dat leerlingen en docenten van de deelnemende scholen systematisch worden gewezen op het beschikbare materiaal

De leerlingen van de projectpartners (Rec 2.1 Noord - dienst Ambulante Begeleiding, de Guyotschool voor SO/VSO en de De Graafschool) zitten op verschillende scholen. Ze werken dus met verschillende methoden. Het webbased leermateriaal moet daarom wel aansluiten bij de verschillende kerndoelen maar mag niet gebonden zijn aan één bepaalde methode. Veel materiaal van bijvoorbeeld Teleac/NOT is inhoudelijk geschikt voor een dergelijke bewerking. Het is niet methode gebonden maar sluit wel goed aan bij de Nederlandse onderwijspraktijk Dit materiaal is al beschikbaar via www.Teleblik.nl en ook het in NGt en met ondertitels toegankelijk gemaakte materiaal zal via Teleblik beschikbaar worden gesteld. Iedere school kan voor zijn leerlingen een toegangscode voor Teleblik aanvragen.

Wij komen graag in contact met scholen of organisaties die op deze manier ook materiaal met anderen willen delen.

Hans Otermann werkt bij de MultimediaDienst van de KEGG. Deze dienst produceert aangepast lesmateriaal, voorlichtingsmateriaal en allerlei cursusmateriaal. Producten worden verspreid op DVD, CD-rom of videoband of via internet.

H.Otermann@EffathaGuyot.nl

Ondersteuning van het gezinssysteem

PGA: Psychiatrische Gezinsbehandeling Autisme

Marianne Markink, gezinsbehandelaar Polikliniek Dr. Leo Kannerhuis

Werken vanuit eigen kracht

Sinds 2002 biedt het PGA-team vanuit de polikliniek van het Dr. Leo Kannerhuis in Oosterbeek professionele ondersteuning aan kinderen/jongeren met autisme en hun gezinsleden in hun eigen leefomgeving. Incidenteel komt het ook voor dat de aangemelde cliënt een volwassene betreft.

De afkorting PGA staat voor Psychiatrische Gezinsbehandeling Autisme. Wij bezoeken de gezinnen eenmaal per week en bieden gedurende negen tot twaalf maanden zorg op maat. Vooral voor gezinnen die in afwachting zijn van opname van het autistische kind/jongere, of in situaties waarin de ouders om ondersteuning vragen en er geen positieve beweging meer in de situatie lijkt te zitten, biedt PGA steun en verlichting.

Doel

Het hoofddoel van PGA is het bevorderen van een positieve ontwikkeling. Door het helder laten worden van wensen en doelen en door een impuls te geven aan de persoonlijke groei, is ieder gezinslid in staat concreet en met eigen krachten te werken aan het realiseren van deze wensen en doelen.

Om als systeem (gezin) op een lijn te komen en met elkaar te kunnen samen leven is "samenwerken" van groot belang. En je kunt samenwerken als je van elkaar weet waar de ander aan wil werken, of wat de ander belangrijk vindt dat er verandert.

De rode draad van het PGA traject is het werkplan. Deze stellen we samen door het stellen van doelen met alle gezinsleden. Omdat we competentiegericht werken is het van belang dat de gezinsleden deze doelen zelf bedenken. Dit zelf bedenken is van groot belang voor de motivatie.

Wil je weten hoe wij dit doen? Kom dan naar mij luisteren!

Werkzaam binnen het Dr. Leo Kannerhuis sinds 1999. Van 1999 tot 2000 als invalkracht gewerkt binnen de verschillende behandelgroepen. Van 2000 tot 2005 sociaal vaardigheidstrainingen gegeven aan jongeren met een stoornis in het autistisch spectrum binnen het trainingscentrum van het Leo Kannerhuis. Van 2005 tot heden werkzaam als psychiatrisch gezinsbehandelaar binnen de polikliniek van het Dr. Leo Kannerhuis.

In 2005 opleiding competentiegericht werken gevolgd en met diploma afgesloten.

m.markink@leokannerhuis.nl

Er is sprake van een relatie tussen de spraak-taalontwikkeling bij kinderen en hun spelontwikkeling. Hiervoor zijn een aantal verklaringsmodellen. Dat de ontwikkeling van het symboolbegrip hierbij een belangrijke rol speelt is zeer aannemelijk. De ontwikkeling van denkprocessen is bepalend voor de kwaliteit van het spel en het niveau van de spraak en taal. Kinderen met een taalontwikkelingsstoornis hebben vaak problemen met het redeneren, plannen en bedenken van nieuwe dingen. Dat zien we ook terug in hun spelgedrag. Omdat het kind in het spel altijd verder is dan in zijn alledaagse instrumentele gedrag, maakt spel als zone van de naaste ontwikkeling een belangrijke bron voor leren en ontwikkelen. In deze presentatie zal worden getoond hoe spel zich bij kinderen normaal ontwikkelt en hoe dit verloopt bij kinderen met een taalontwikkelingsstoornis. Er zullen aanbevelingen worden gedaan voor spelbegeleiding bij kinderen binnen het ESM onderwijs.

Katinka Franken is ontwikkelingspsycholoog en kinder- en jeugd neuropsycholoog. Zij heeft ruim 10 jaar gewerkt bij Sint Marie te Eindhoven en werkt sinds kort bij GGNET, waar ze verantwoordelijk is voor diagnostiek en behandeling van leerstoornissen. Enkele jaren geleden heeft zij onderzoek gedaan naar de relatie tussen spel- en taalontwikkeling.

De 'Frog story' als elicitatietoets voor geschreven en gesproken taalproductie

In taalwetenschappelijk onderzoek wordt vaak gebruik gemaakt van een verteltaak om (semi)spontaan taalgebruik te eliceren. Het kind of de volwassene krijgt een plaatjesverhaal te zien en wordt vervolgens gevraagd het verhaal te vertellen aan de hand van die plaatjes. In deze lezing bespreken we de 'Frog story' (Mayer, 1969) als instrument voor de verteltaak. Deze frog story wordt momenteel gebruikt in twee onderzoeken die uitgevoerd worden op de afdeling taalwetenschap aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Het ene onderzoek richt zich op de gesproken taalproductie van een groep ESM-kinderen en het andere onderzoek houdt zich bezig met de geschreven taalproductie van dove volwassenen.

We zullen in deze lezing aandacht besteden aan de volgende vragen: Hoe neem je een verteltaak af? Wat heb je daarvoor nodig? En als de taak is afgenomen, wat dan? Aan de hand van voorbeelden uit onze eigen data zullen we laten zien welke analyses vervolgens mogelijk zijn. Bij de analyse van gesproken taal worden andere maten gebruikt dan bij de analyse van geschreven taal. Deze verschillende maten, waaronder zinslengte, syntactische complexiteit en lexicale rijkdom, worden uitgebreid besproken.

Joanne van Emmerik is in 2004 afgestudeerd als taalkundige aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Voor haar afstudeerscriptie deed ze onderzoek naar de werkgeheugencapaciteit en de verwerking van taal bij ouderen. Sinds april 2005 werkt ze aan een promotieproject over de schriftelijke taalvaardigheid van dove volwassenen in Nederland.

Annika van der Made is in 2004 afgestudeerd als orthopedagoog aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Voor haar afstudeerscriptie deed ze onderzoek naar een peutervolgsysteem voor kinderen met taalproblemen. Sinds april 2005 werkt Annika aan een promotieproject over de mondelinge taalproductie van kinderen met ernstige spraak-taalproblemen (ESM).

j.v.emmerik@let.ru.nl

Als leerkracht van een slechthorend of doof kind vindt u in het schooldossier gegevens over het gehoor. Meestal is dat een toon- en een spraakaudiogram. Bij kleuters is soms alleen een vrije veldaudiogram beschikbaar. Wat zeggen deze audiogrammen nu over het gehoor van het kind? Wat kan het nu wel en wat nu niet verstaan met zijn hoortoestellen? Is het nodig om klasse-apparatuur te gebruiken?

Tijdens de lezing zal worden verteld wat er nu precies gemeten wordt bij toon- en spraakaudiometrie. De gebruikte symbolen en de begrippen geleidingsverlies en perceptieverlies zullen worden uitgelegd aan de hand van voorbeeldaudiogrammen. Deelnemers kunnen zelf ook een audiogram van een kind meenemen (op overheads) en hierover uitleg vragen.

Ook meer objectieve methodes van gehooronderzoek worden besproken, zoals OAE of BERA.

Wanneer worden deze testen gedaan en wat voor informatie geven ze ons?

Er zijn ook methodes om het spraakverstaan in ruis te onderzoeken. Dit geeft inzicht in het auditief functioneren van een kind in een rumoerigere situatie. Er zal uitgelegd worden hoe deze testen werken, bij welke kinderen ze kunnen worden afgenomen en wat de betekenis van het resultaat is.

Klinisch fysisch-audioloog, tot 2002 bij het Audiologisch Centrum Rotterdam (Auris), nu in Amersfoort. Als consultant verbonden aan de Prof. Groenschool te Amersfoort. Docent bij de HvU (Seminarie voor Orthopedagogiek). Verzorgt de module Audiologie in de leerroute AG/ESM.

prinzen@amersfoort.nl

Pilotstudy anamnese vragenlijst meertaligheid

Van april tot augustus 2006 is in het kader van een afstudeeronderzoek door de Rijksuniversiteit Groningen in samenwerking met het bureau van de Landelijke Commissie Toezicht Indicatiestelling (LCTI) een pilotstudy uitgevoerd met de anamnese vragenlijst meertaligheid

Deze anamnese vragenlijst meertaligheid is ontwikkeld door de Commissies van Indicatiestelling (CvI) in samenwerking met professionals van ondermeer het Kenniscentrum Meertaligheid, Kind en Ontwikkeling en Siméa en het bureau van de LCTI. Zij willen komen tot een gestructureerde en eenduidige wijze waarop de noodzakelijk informatie over de taalontwikkeling van meertalige kinderen verzameld kan worden. Deze anamnese vragenlijst meertaligheid moet dienen als hulpmiddel bij de anamnese van het taalaanbod dat het kind heeft gehad.

Onderzocht is of de anamnese vragenlijst meertaligheid een zinvolle aanvulling geeft op het diagnostisch onderzoek bij het onderscheid tussen een taalstoornis en een taalachterstand. Het doel van de pilotstudy was om te zien of professionals met de anamnese vragenlijst meertaligheid daadwerkelijk op gestructureerde en eenduidige wijze informatie kunnen verzamelen over de taalkundige ontwikkeling van het meertalige kind en daarmee de eventuele taalkundige problemen binnen de juiste ontwikkelingscontext kunnen interpreteren.

De pilotstudy met de anamnese vragenlijst meertaligheid heeft centraal gestaan in mijn afstudeerscriptie. Tijdens de lezing zullen de resultaten van de pilotstudy en de afstudeerscriptie gepresenteerd worden.

Ik heb Orthopedagogiek gestudeerd aan de Rijksuniversiteit in Groningen. Mijn afstudeeronderzoek betrof een pilotstudy met de anamnese vragenlijst meertaligheid. In augustus 2006 ben ik afgestudeerd. Op dit moment ben ik werkzaam bij de LCTI als onderzoeker.
saskiadehaes@hotmail.com

Vergroten van de leeropbrengsten taal en lezen in het SO

Kwaliteit door leren met en van elkaar:
het Programma Vergroting Leeropbrengsten op de tien Auris SO-scholen

De SO-scholen van Auris zijn een gezamenlijk programma gestart om de resultaten van de leerlingen te verhogen. Als eerste zijn technisch lezen, woordenschat en gebarenschat aangepakt. In het najaar van 2006 is in vier projecten met behulp van het middenkader op de scholen een nulmeting gedaan. Van daaruit zijn verbeterdoelen opgesteld. Tijdens de lezing zal aandacht zijn voor de opzet van het programma, de onderliggende projecten, de beoogde doelen en de manier waarop door samenwerking verbetering kan worden gerealiseerd.

Een belangrijk onderdeel van het programma is de visitatie van iedere Auris-school door collega-scholen op het gebied van effectieve leertijd. Het leren met en van elkaar is in dit visitatieproject vooral naar voren gekomen.

Met het programma zorgen de SO-scholen voor een planmatige aanpak van het onderwijs. Een beoogd effect van de eerste fase van het programma is dat door het realiseren van goed leesonderwijs er beter zicht komt op de groep leerlingen met ernstige leesproblemen. In een volgende fase zullen deze ernstige leesproblemen daarmee efficiënter kunnen worden aangepakt.

Marjan Bruins zal worden bijgestaan door een van de andere leden van de projectgroep:
Connie Fortgens, Lidy Calis, Chris Struiksmá of Lonny Fennis

De sprekers zijn leden van de projectgroep die de planning en organisatie van het verbeterprogramma in handen heeft. De projectgroepleden zijn afkomstig van de SO-scholen en van de afdeling O&O van Auris en van de CED-Groep Rotterdam.

m.bruins@auris.nl

Op weg naar zelfstandigheid

Kinderen hebben behoefte aan een gevoel van competentie, motivatie en autonomie.

Zelfdoen, zelf overwinnen, bevordert eigenwaarde en een gevoel van trots. Motivatie speelt hierbij een belangrijke rol. Het kind wil vanuit die motivatie actief bezig zijn met leren, ontdekken, kennis vergaren. Hiervoor is een omgeving nodig die de juiste voorwaarden schept om aan deze behoefte tegemoet te komen. Het is een omgeving waarbinnen het kind zich zelfstandig kan bewegen en ontwikkelen en het, samen of alleen, kan denken, doen en kennis kan uitwisselen.

Zelfstandig kunnen functioneren vraagt om een aantal basisvoorwaarden die binnen de groep gerealiseerd worden. Deze gelden zowel voor de leerkracht, het kind als voor de organisatie binnen de groep. Over deze basisvoorwaarden gaat deze workshop. We willen aan de hand van informatie, inventarisatie en beelden uit de praktijk, een gesprek op gang brengen over de mogelijkheden en moeilijkheden rond zelfstandig leren en functioneren van kinderen.

Elske Purmer: leerkracht BB ESM-onderwijs. Gespecialiseerd in gedragsproblemen en zelfstandig leren

Marloes Boonekamp: leerkracht MB ESM-onderwijs. Gespecialiseerd in leesonderwijs en zelfstandig leren

Kinderen met een taalontwikkelingsstoornis

In de praktijk is gebleken dat het helemaal niet zo gemakkelijk is om kort en helder uit te leggen waaruit de problematiek van een kind met taalontwikkelingsstoornissen bestaat. O.a. voor Ambulant Begeleiders is het erg belangrijk dat wel duidelijk uiteen te kunnen zetten. Daarom heeft de dienst AB Noord Nederland besloten een power point presentatie te maken waarin duidelijk wordt gemaakt wat een ernstige spraak en/of taal stoornis is. Het geheel wordt ondersteund met filmfragmenten die gemaakt zijn op De Skelp. In deze Workshop zal deze ppp vertoond worden.

Margreet Verboom is linguïst en logopedist en werkzaam op De Skelp, cluster-2 school in Drachten en binnen de dienst Ambulante Begeleiding Noord Nederland

Met baby's communiceren in gebarentaal

Communicatie tussen ouders en baby's in gebarentaal, wat kun je hiervan leren?

Hoe maken dove ouders of verzorgers contact met hun baby's? Wat voor zinnestjes gebruiken deze ouders dan? En hoe verloopt de taalontwikkeling in gebaren, bijvoorbeeld het brabbelen? En, belangrijker nog: wat kunnen we hiervan leren?

Het Gebarencentrum heeft kort geleden bij vijf gezinnen met dove ouders opnames mogen maken van de communicatie tussen ouders en baby. Dit heeft mooi filmmateriaal opgeleverd wat o.a. is verwerkt in een cursus Gebaar met je baby, die in samenwerking met de gezinsbegeleidingsdiensten tot stand kwam. Veel mensen blijken enthousiast te zijn over het materiaal en het Gebarencentrum is er hierdoor van overtuigd geraakt dat dit materiaal toepasbaar is voor diverse doelen.

In deze workshop willen we u kennis laten maken met het materiaal en de (gebaren)taalontwikkeling bij gezinnen met dove ouders. Dat betekent dat we veel fragmenten willen laten zien en de taalontwikkeling schetsen van zeer jonge dove kinderen. Ook het op de baby afgestemde aanbod van de ouders komt aan de orde. Door beelden te interpreteren en te zoeken naar parallellen met de gesproken taalontwikkeling kan men inzichten krijgen in het verloop van dit proces.

Taalkundige en spraak- en taalpatholoog. Op het NGC werkzaam als projectmedewerker: ontwikkelen van gebarenwoordenboeken en cursusmateriaal, waaronder de cursus Gebaar met je baby. Daarnaast werkzaam bij Ambulante Zorg van KEGG in Utrecht: advisering van gezinnen en collega's m.b.t. diagnostiek en behandeling.
j.geuze@gebarencentrum.nl

Beoordeling en aanpak van de communicatieve redzaamheid

Beoordeling en aanpak van de Communicatieve Redzaamheid binnen ESM (MG)

Binnen het ESM (MG) onderwijs is het aantonen van een geringe C.R. een belangrijk criterium. Onze ervaring is dat binnen ESM (MG) onderwijs zeker gewerkt wordt aan de C.R. maar dat dit niet altijd planmatig onderbouwd wordt. Een communicatieve leerlijn is bij de leerlingen vaak onvoldoende zichtbaar. Het is echter zeer belangrijk om de zorg en het effect hiervan goed aan te kunnen tonen (tevens een belangrijk aspect voor (her) indicatie).

Het ontbreken van de communicatieve leerlijn speelt landelijk.

Wij vinden dat de communicatieve redzaamheid een vaste plaats moeten krijgen binnen het ESM (MG) onderwijs.

De volgende uitgangspunten zijn hierbij o.i. van belang:

- Komen tot een adequate diagnose C.R. (vertraagd/verstoorde ontwikkeling)
- Moet leiden tot handelingsgerichte informatie voor leerkrachten en logopedisten
- Duidelijke leerlijn: op schoolniveau moet er sprake zijn van een doorlopende ontwikkelingslijn.

In onze presentatie laten wij zien hoe ver wij met deze ontwikkelingen zijn en willen wij daarnaast graag ervaringen uitwisselen met andere deskundigen.

Ben Franssen: o.p./gz-psycholoog, onderwijsadviseur, dir. Taalbrug 'de Beemden', voorzitter RDT Eindhoven
 Monique Reemers: logopediste Taalbrug 'de Beemden'

Luisteren naar ons geweten

Leerkrachten en begeleiders van mensen met beperkingen komen in hun werk naast allerlei andere vragen ook ethische vragen tegen. Hun geweten spreekt. Ieder weet dat van zichzelf. De stem van je geweten kun je niet monddood maken.

Waar zijn we naar op zoek als we ethische vragen tegenkomen? Is het verstandig en zinvol om je met die vragen bezig te houden? En als je er wel echt aandacht voor wilt hebben, hoe gaat dat dan? Kun je dat alleen? Heb je daar anderen bij nodig? Zijn er valkuilen? Wat helpt je verder? Hoe blijf je dicht bij je geweten?

Vragen over menswaardigheid, over wat we echt belangrijk vinden om te doen; dat zijn natuurlijk belangrijke vragen. Dat wil niet zeggen dat we er altijd genoeg tijd voor nemen. We hebben het razend druk met van alles en nog wat. Maar dat doet niet af aan het belang van die vragen.

Dat weten we ook wel. Als ons geweten iets op het spoor is, dan blijft het ons bezighouden. Je geweten sus je niet makkelijk in slaap.

De vraag is dus niet of we aandacht besteden aan ethische vragen die we tegenkomen, maar of we er bewust mee om willen gaan. Hebben we er oog voor of kijken we even “de andere kant” op?

In de workshop staan we eerst met elkaar stil bij deze vragen. Ook bij ethiek is het goed te weten waar we het over hebben.

Daarna gaan we oefenen. We voeren met elkaar een gesprek over concrete vragen van ons geweten.

Die vragen worden aangedragen door de deelnemers. Goed dus om van tevoren al eens naar de stem van je geweten te luisteren en naar de workshop mee te nemen wat je hebt gehoord.

We verzamelen de ethische vragen en maken zo als het ware een staalkaart van ethische vragen die leerkrachten en begeleiders van mensen met beperkingen in hun werk tegenkomen.

We bekijken wanneer we inderdaad van ethische vragen kunnen spreken. Aan welke voorwaarden dienen deze vragen te voldoen?

Tot slot staan we kort stil bij de gezamenlijke bespreking van ethische vragen. Kan dat wel? Hoe gaat dat in zijn werk? En wat brengt ons dat?

Beide sprekers zijn lid van de commissie ethiek van Viataal.

H.Rijkse@fontys.nl

Blok 23

Marian van den Heuvel & Jet Vedelaar

Kennisontwikkeling op 1 bij Viataal

Viataal heeft als strategie voor de komende jaren dat ze een topinstituut wil zijn op haar vakgebied. Na enkele jaren van uitbreiding, reorganisatie, administratieve lastenverzwaring en bezuiniging krijgt kennis nu weer ruim baan. Daarbij spelen de professionals de belangrijkste rol, in een speciaal daarvoor ingerichte kennisorganisatie. Trefwoorden: Evidence based werken, Visie-ontwikkeling en Professionalisering.

In deze lezing hoort u wat we daar in tegenkomen en hoe we daarin oplossingen vinden. We zullen daarin niet alleen onze succesverhalen vertellen maar ook onze worstelingen en (waar mogelijk) de gevonden oplossingen laten zien. Denk aan de spagaat tussen productie en kennisontwikkeling, tussen management en professional, tussen top-down of bottom-up.

Marian van den Heuvel: studeerde Toegepaste Onderwijskunde en Bedrijfskunde aan de Universiteit Twente en werkte vervolgens in profit- en non-profit organisaties op het snijvlak van leren en organisatieontwikkeling.

Jet Vedelaar: studeerde Toegepaste Onderwijskunde aan de Universiteit Twente en ontwikkelde in profit- en non-profit organisaties leertrajecten en leermiddelen.

m.vdheuvel@viataal.nl

Blok 24

Mirjam Blumenthal

Diversiteit en ouderbegeleiding in de logopedie

Veel culturen, één logopedie – een workshop gericht op wat we kunnen DOEN

De samenleving wordt steeds multicultureler, en daarmee ook de populatie die logopedische behandeling krijgt. Wat betekent dat voor deze behandeling, en voor de ouderbegeleiding die daar vaak aan gekoppeld is? Is het een kwestie van óf 'zij moeten zich maar aanpassen' óf 'wij moeten ons aanpassen'? En welke culturele verschillen spelen met name een rol binnen de logopedische behandeling en ouderbegeleiding? En hoe kunnen we omgaan met deze verschillen? Het BOSPAD is een werkwijze die ondersteuning biedt om daar mee om te gaan. Na een inleiding over dit onderwerp bespreken we een korte casus, en analyseren die met behulp van het BOSPAD:

B = Basishouding

O = Overeenkomst

S = Signalen

P = Persoonlijke waarden en normen

A = Normen en waarden van de Ander

D = Wat kunt u Doen?

Het BOSPAD eindigt met wat we kunnen DOEN.

Titel en idee naar analogie van 'Veel culturen, één zorg' van Hilde Zevenbergen, www.wisian.nl

Mirjam Blumenthal is werkzaam als diagnostiserend logopedist en projectleider Kenniscentrum meertaligheid, kind en ontwikkeling, Audiologisch Centrum Den Haag, en is tevens opgeleid als A&O-psycholoog. De laatste 10 jaar heeft zij binnen het AC Den Haag gewerkt aan projecten die de kwaliteit van diagnostiek en behandeling van meertalige kinderen met spraak- en taalproblemen bevorderen.

m.blumenthal@acdenhaag.nl

Gedurende enige jaren heeft De Stijgbeugel in Arnhem, een cluster 2 school voor voortgezet onderwijs (een onderwijsinstelling voor leerlingen met een auditieve of communicatieve beperking), bijzondere voorzieningen voor leerlingen met Autisme Spectrum Stoornissen (ASS).

Zoals voor alle leerlingen probeert De Stijgbeugel oog te hebben voor de sterke en zwakke kanten van de leerlingen met ASS en de beperkingen te vertalen in specifieke onderwijsbehoeften. Daardoor is er op De Stijgbeugel een aantal aanpassingen gedaan, zoals scholing voor het team, verduidelijking en structuur in de onderwijsleeromgeving, ruimte voor de leerling om zichzelf te zijn en extra uitwisseling met ouders.

In de regionale samenwerking met cluster 3 (een onderwijsinstelling voor verstandelijk gehandicapten, lichamelijk gehandicapten en meervoudig gehandicapte leerlingen) en cluster 4 (voor leerlingen met ontwikkelingspsychopathologie) bieden wij ook onderwijs aan voor leerlingen met ASS op HAVO niveau.

Dit schooljaar is er een follow-up studie gedaan bij leerlingen die de afgelopen vijf jaren bij ons op school eindexamen hebben gedaan en die in het samenwerkingsverband eindexamen op HAVO niveau hebben gedaan. We hebben geïnventariseerd welke dagbesteding deze ex-leerlingen momenteel hebben, welk vervolgonderwijs ze volgen of gevolgd hebben en welke werkzaamheden ze uitvoeren. Ook vroegen we globaal naar de zelfredzaamheid in het dagelijks leven en sociale activiteiten. We vroegen tenslotte welke ondersteuning vanuit school van belang is geweest en welke ondersteuning ze mogelijk gemist hebben.

Van deze gegevens kunnen we als school leren en bovendien kunnen we een vergelijking maken tussen de ex-leerlingen met en zonder een Autisme Spectrum Stoornis. De resultaten worden in de lezing gepresenteerd.

Ellen Luteijn is gz-psycholoog en verbonden aan SEC, Stichting Educatie in Communicatie in Arnhem. Zij houdt zich vooral bezig met het ontwikkelen van beleid met betrekking tot de doelgroep leerlingen met autisme spectrum stoornissen in de stichting en het begeleiden van individuele leerlingen.

Willem Noppers is directeur van De Stijgbeugel, VSO van SEC. Hij heeft zich de laatste jaren sterk gemaakt voor een kwalitatief goede opvang van leerlingen met ASS in de regio Arnhem, binnen De Stijgbeugel in het bijzonder.

e.luteijn@sec-arnhem.nl

Lang leve leren, met een tolk?

De overheid voorziet in ondersteuning bij de communicatie. Elke dove of slechthorende heeft er recht op alle gesprekken te kunnen volgen. Daaraan is geen leeftijd verbonden.

“Jong geleerd is oud gedaan”, ook deze stelling gaat op voor het inschakelen van een tolk.

Om begrijpelijke redenen denken ouders en gezinsbegeleiders niet snel aan de mogelijkheden die een tolk biedt. Veelal is het onbekendheid en komt de optie pas in beeld als het kind vanuit dovenonderwijs naar het regulier onderwijs gaat. Soms wordt een tolk in de jonge jaren gevraagd bij een sportclub of een kerkdienst. Helaas horen we vaker dat er totale onbekendheid is over het hele fenomeen tolken.

Is het wijs om de kinderen al jong te laten wennen aan tolken?

Helpt het hen naar zelfstandig functioneren en participeren in de horende wereld?

Kan onderwijzend personeel meehelpen aan de normalisering van het tolkgebruik?

Heeft de school, of het onderwijs in het algemeen, hier een rol/taak in?

We willen in deze lezing/workshop laten zien waarin de voorziening voorziet. We willen met u bespreken hoe de regelgeving is en ervaringen delen. Maar ook onderwerpen aansnijden als: - wie, wanneer, waarom en hoe vraag je de tolk aan?

Aan de hand van stellingen zullen we duidelijkheid geven over de (on)mogelijkheden die de voorziening biedt.

Marja Frijmann: 15 jaar tolk, sinds 2001 voorlichter/bemiddelaar/stagecoördinator bij Tolknet.

Hazel Hardijzer: communicatiedeskundige, sinds 2006 voorlichter/bemiddelaar/webredacteur bij Tolknet.

Kanjers zijn het, die kinderen!!!!

De kanjertraining is een sociale vaardigheidstraining, waarin kinderen in 10 a 12 lessen inzicht krijgen in hun eigen gedrag en dat van anderen. Het doel is dat kinderen positief over zichzelf en anderen gaan denken en meer verantwoordelijkheid voor hun eigen gedrag gaan nemen. Iedere les bestaat uit 1. een verhaal, 2. het oefenen van vaardigheden die nodig zijn om contact te maken met anderen en 3.

lichamelijke oefeningen. Humor, plezier en vooral veel doen, zijn de belangrijkste ingrediënten. Maar moeilijke vragen als: "Ben je nu zielig, omdat je moeite met Nederlands hebt?", worden echter ook niet uit de weg gegaan. De kinderen krijgen de taal, de vaardigheden en de ervaringen aangereikt om de ingewikkelde sociale werkelijkheid inzichtelijk te maken. De kanjertraining is een training die kinderen recht op hun benen zet en ertoe bijdraagt dat o.a. grensoverschrijdend gedrag afneemt.

Is dit een verkooppraatje? Kom gewoon kijken en controleer maar of er humor, plezier en veel doen in zit. Ik ga je niet overtuigen van de werkzaamheid, dat moet je zelf maar nagaan. Maar een saaie lezing wordt het in ieder geval niet.

De training wordt al op veel scholen gegeven binnen het regulier en speciaal onderwijs en is geschikt voor kinderen vanaf 4 tot 14 jaar.

Na ruim 20 jaar als leerkracht en orthopedagoog gewerkt te hebben op de school voor dove kinderen in Amsterdam, ben ik 6 jaar geleden gaan werken als ontwikkelaar van onderwijsmateriaal (Ik en Ko, Taal op Maat en Relaties en Seksualiteit) Naast het ontwikkelwerk geef ik ook op scholen trainingen voor de kanjertraining eijk@xs4all.nl

Arbeidstoeleiding van mensen met autisme

Bureau Arbeid is een reïntegratiebedrijf voor mensen met een auditieve of communicatieve beperking. De groep mensen met autisme gaat een steeds groter onderdeel vormen van ons cliëntenbestand. In het kader van een ESF gesubsidieerd project waarvan Bureau Arbeid de projectleider is zijn er een tiental reïntegratiebedrijven die er net als Bureau Arbeid in slagen mensen met autisme naar de arbeidsmarkt te begeleiden geïnterviewd. Gevraagd is naar de kritische succesfactoren.

In een boekje is op basis van deze interviews beschreven op welke methodische aspecten men moet letten wil men succes hebben met begeleiding naar werk en op het werk van mensen met autisme. Als bestaande methodieken kritisch worden benaderd en bekende paden worden verlaten is het zeker mogelijk goede werkplekken te vinden en te zorgen dat iemand op die werkplek kan blijven functioneren.

Gelardeerd met praktijkvoorbeelden zullen de succesfactoren worden toegelicht tijdens de lezing. In onze visie kunnen de begeleidingsmethodieken ook succesvol zijn tijdens andere vormen van begeleiding, b.v. op school en binnen stages.

Graag zullen wij met u tijdens de lezing van gedachten wisselen over de manier van werken en begeleiden van mensen met autisme.

Tom de Romijn is sinds mei 2002 trajectbegeleider bij Bureau Arbeid in Utrecht. Hij begeleidt (jong)volwassenen naar werk en op het werk. Zijn specialisme is het begeleiden van mensen met een autisme spectrum stoornis. Evelien Ribbens is sinds augustus 2001 manager van Bureau Arbeid. Bureau Arbeid is een reïntegratiebedrijf voor auditief/communicatief beperkten en onderdeel van de Koninklijke Auris Groep en de Koninklijke Effatha Guyot Groep met tien locaties tussen Groningen en Goes.

t.de.romijn@bureauarbeid.nl

Fonologisch onderzoek: spontane taal of benoemen?

In de logopedische praktijk wordt de fonologische ontwikkeling van kinderen veelal onderzocht door het gebruik van een benoemtaak, zoals bijvoorbeeld de Metaphonbox. Een andere manier om fonologie te onderzoeken is aan de hand van een spontane taalanalyse zoals dat gebeurt bij FAN (Fonologische Analyse van het Nederlands). Voor haar afstudeeronderzoek van de Masteropleiding Logopediewetenschap (onder begeleiding van dr. K. Jansonius) vergeleek Annelies Bron beide onderzoeksmethoden. Zij onderzocht een groep van 27 kinderen met een fonologische stoornis met beide onderzoeksinstrumenten. Centraal in dit onderzoek stond de vraag welk instrument het meest geschikt is om fonologische ontwikkeling in kaart te brengen, het screeningsonderzoek van de Metaphon box of een spontane taalanalyse volgens FAN (Fonologische ontwikkeling van het Nederlands).

In deze lezing zal worden ingegaan op de voor- en nadelen van zowel een benoemtaak als van een spontane taalanalyse aan de hand van een literatuuroverzicht. Naar aanleiding van de resultaten van het onderzoek zullen klinische implicaties van het onderzoek worden besproken. De logopedist zal hierdoor beter zicht kunnen krijgen op het onderzoek naar fonologische ontwikkeling en het inzetten van ofwel een benoemtaak ofwel het maken van een spontane taalanalyse bij het vaststellen van de fonologische ontwikkeling van een kind.

Annelies Bron is verbonden als logopedist aan het Spraak & Taal Ambulatorium van Sint Marie. In 2006 rondde zij de Masteropleiding Logopediewetenschappen (Universiteit Utrecht) af. Op het Simea congres 2007 zal zij de resultaten van haar afstudeeronderzoek presenteren.

a.bron@sintmarie.nl

Leren zelf je levensloop te banen

Er verandert tegenwoordig zoveel en zo snel dat het soms een doolhof lijkt waarin je je verdwaald voelt. Dan is het lastig om goed geïnformeerd te zijn en de goede keuzes te maken. Of men nu op zoek is naar een opleiding of baan, of er al zit.

Een goed beeld van jezelf, wat je ook anderen kunt laten zien, is essentieel. Met zo'n 'zelfportret' of 'passie follie', wordt het voor iedereen duidelijk waar je talenten liggen; waar je al competent in bent of wat je nog wilt – moet - leren om te slagen voor een bepaalde opleiding, of om bepaalde taken, werkzaamheden beter aan te kunnen. Dit geldt ook voor leraren, dienstverleners en leidinggevend.

De grondhoudingen die je hanteert bij het leren competent te worden, zijn erg belangrijk. Of je nu vooral kennis, inzicht of vaardigheden wilt opdoen, of vooral wilt leren van je ervaringen, van wat je tot nu toe hebt gedaan en meegemaakt. Bij elkaar zorgen deze houding, ervaringen, vaardigheden, inzicht en kennis (hoevik) ervoor dat je je talenten goed kunt gebruiken om competent gedrag te laten zien in een bepaalde situatie, in een bepaalde omgeving.

Wanneer mensen leren te ontdekken waar hun passie, hun drijfveren liggen (waarvoor ze warm lopen, wat energie geeft) en onderzoeken waar ze doelgericht aan willen werken, kun je spreken van een goede aanpak van talentontplooiing. Zeker wanneer je hier regelmatig over nadenkt, reflecteert op alles wat je meemaakt en doet en de mensen in je omgeving die belangrijk voor je zijn om feedback vraagt, met hen de dialoog aangaat. Als je het dan ook nog aandurft om eens te experimenteren met nieuw gedrag, dan word je steeds meer een ondernemer van je eigen loopbaan, leer je steeds beter je levensloop zelf vorm te geven.

Petra Kerstens is werkzaam als docent, trainer en loopbaanadviseur bij Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg. Bij AOB Geldergroep en later ROC-Nijmegen/afdeling reïntegratie, begeleidde, trainde en coachte zij jongeren en volwassenen met uiteenlopende loopbaanvragen. Motivatie en persoonlijke kracht zijn haar belangrijkste speerpunten.

p.kerstens@fontys.nl

Inclusief onderwijs voor een inclusieve samenleving

De maatschappelijk positie van mensen met een beperking is, ondanks alle inspanningen van henzelf en hun belangenorganisaties, en ondersteunende wet- en regelgeving van de overheid, op vele terreinen nog steeds marginaal. Het is voor hen nog steeds lastig werk te vinden en te houden. Het is niet vanzelfsprekend dat zij regulier onderwijs volgen of van reguliere voorzieningen gebruik maken en zij worden, bijvoorbeeld in de media, nog steeds getoond als, of zielig, of als beschikkend over bovennatuurlijke gaven waardoor zij hun lot een positieve wending hebben kunnen geven. Inclusief onderwijs staat voor scholen waar alle kinderen en jongeren uit een bepaalde buurt welkom zijn en waarbij diversiteit wordt gezien als vanzelfsprekend en als een verrijking voor het leven en het leren van alle leerlingen. Inclusief onderwijs staat daarmee aan de basis van een inclusieve samenleving waarin diversiteit de norm is en homogeniteit een illusie. Inclusief onderwijs heeft dus ook te maken met een bepaalde mens- en maatschappijvisie, met normen en waarden en met ideeën over de maatschappij waarin we met elkaar willen leven.

Ik ben docent en afdelingsleider geweest in het VSO van Bartimeus Onderwijs in Zeist. Op dit moment werk ik bij het Seminarium voor Orthopedagogiek als coördinator van het ExpertiseCentrum Inclusief Onderwijs, ondersteun ik scholen en organisaties bij onderwijsveranderingen en ben ik betrokken bij internationale projecten en studiereizen.

h.schuman@seminarium.nl

Interactief leren? Ontwikkel een visuele didactiek!

Steeds meer wordt er in het onderwijs vanuit gegaan dat ontwikkeling en leren een resultaat zijn van sociale activiteiten. Volgens deze theorie bouwen we tijdens leerprocessen onze eigen kennisstructuren in interactie met andere mensen: medeleerlingen of docenten. Door over nieuwe kennis te communiceren met anderen, eerdere ervaringen te koppelen aan nieuwe, eigen ervaringen aan die van anderen, zal ieder mens zich de nieuwe kennis op zijn eigen manier eigen kunnen maken.

Uitgaande van interactie als centraal leerprincipe, speelt taal een grote rol, in de eerste plaats als voorwaarde voor een volwaardige participatie in het onderwijsproces.

Het ligt voor de hand dat de 'natieve' taal, de taal waarin iemand zich het meest thuis voelt, als belangrijkste cognitieve werktuig functioneert. En het zal voor het leren een verschil maken of de voertaal in het onderwijs deze natieve taal is, of een, moeilijk toegankelijker, tweede taal.

Bij het onderwijs aan dove studenten spelen altijd minstens twee talen een rol: de Nederlandse Gebarentaal (NGT) als eerste (en volledig toegankelijke) taal voor de dove student en vaak het gesproken Nederlands als eerste taal van de – meestal horende- docent. Daarnaast heeft elke student te maken met het geschreven Nederlands als informatiebron.

Binnen de Hogeschool Utrecht heb ik onderzocht welke didactische middelen docenten gebruikten, bewust of onbewust, om de participatie van hun studenten aan het onderwijs te stimuleren. In de groep zaten horende, slechthorende en dove studenten, en de lessen werden gegeven in NGT of gesproken Nederlands met een tolk. Om financiële redenen is het onderzoek niet afgerond, maar het ruwe materiaal is de moeite waard om te delen.

De didactische middelen die ik inventariseerde, vat ik samen onder de noemer 'visuele didactiek'. In de workshop zal ik iets vertellen en laten zien over het onderzoek, om vervolgens met de deelnemers op grond van hun eigen ervaringen te komen tot nuancering en wellicht uitbreiding van deze didactische middelen.

Marjolein Buré, onderwijskundige en linguïst. Sinds 2003 werkzaam als docent en onderwijsontwikkelaar aan de HU, onder andere op het gebied van taal/lezen van Dove en slechthorende kinderen. Van 1988 tot 2003 verbonden aan de Koninklijke Effatha Guyot Groep, als achtereenvolgens leerkracht, directeur SO en stafmedewerker invoering tweetaligheid.

marjolein.bure@wolmail.nl

Informatiemarkt

Als u voor de posterpresentaties kiest, bent u uiteraard tijdens dit blok ook in de gelegenheid de informatiemarkt te bezoeken.

Sluitende aanpak school naar werk

Bureau Arbeid is een reïntegratiebedrijf en begeleidt en ondersteunt mensen met een auditieve en/of communicatieve beperking bij het vinden en behouden van werk.

Bureau Arbeid streeft ernaar in het laatste schooljaar van een leerling binnen het VSO of een leerling binnen het regulier onderwijs met ambulante begeleiding kennis te maken met de leerling. Met een aantal scholen en diensten zijn daar afspraken over gemaakt en wij willen die ontwikkelde werkwijze graag aan u presenteren.

De overgang van school naar werk is voor de meeste jongeren bijzonder groot en onze werkwijze maakt de overgang wat eenvoudiger.

Wat wij daarvoor inzetten is het o.a. het volgende:

- Een goede overdracht van de jongere door overleg tussen decaan, stagebegeleider of ambulant begeleider met een trajectbegeleider van Bureau Arbeid.
- Een kennismaking tussen de jongere en een trajectbegeleider van Bureau Arbeid.
- Zo mogelijk een vorm van observatie op de stageplek.
- Zo mogelijk gesprekken met de werkgever op de stageplek om voor te lichten over het in dienst nemen van de leerling met een arbeidsbeperking.
- Het samen met de school en ouders zorgen voor de aanvraag van de nodige voorzieningen om ondersteuning bij het vinden van passend werk te vereenvoudigen.

Christina Bos: sinds 2002 werkzaam als trajectbegeleidster bij Bureau Arbeid Utrecht en later Rotterdam. Daarnaast sinds september 2006 gedurende 1 dag per week werkzaam als ambulant begeleider. Specialisatie: cliënten met een auditieve beperking en/of spraak- taal problemen.

Eric Baartmans: sinds 2001 werkzaam als trajectbegeleider bij Bureau Arbeid Rotterdam. Daarnaast actief in het Equal project "Autisme en Werk". Specialisatie: cliënten met autisme en/of spraak- taalproblemen.

c.bos@bureauarbeid.nl

Rouwverwerking speciaal voor cluster 2 leerlingen

Kinderen die met de dood van een dierbare te maken krijgen moeten goed begeleid worden. Wanneer je ook nog een communicatieprobleem hebt is de verwerking van het verdriet een extra aandachtspunt. Leerlingen met autisme vereisen een nog andere aanpak.

Voor al deze doelgroepen vind je in deze presentatie de nodige handvatten voor begeleiding.

Theo Duffhues: kinderverpleegkundige; later PABO opleiding gedaan via basisonderwijs naar speciaal onderwijs. Sinds enkele jaren werkzaam op vso de Marwindt als leerkracht en intern begeleider.

t.duffhues@viataal.nl

Taakanalyses en Praktisch gericht onderwijs

Praktisch gericht onderwijs heeft diverse uitstroomprofielen. Hierbij valt te denken aan de uitstroom naar dagbesteding, beschermd werken maar ook naar de reguliere arbeidsmarkt. Daar waar communicatie beperkt is kan uitleg gegeven worden middels taakanalyses. Taakanalyses zorgen ervoor dat leerlingen, maar ook toekomstig werkgevers duidelijkheid krijgen van wat er van ze verwacht wordt. Via duidelijke visuele instructie is het mogelijk om gecompliceerde meervoudige opdrachten uit te voeren. Daar waar mogelijk kan ook schriftelijke taal worden toegevoegd om op een (arbeids)plek het jargon van het 'werk' te gaan beheersen.

Koen Kamphorst, teamleider CVO Compas, Register Arbeidsdeskundige

José van de Veerdonk, stagecoördinator CVO Compas

Door samenwerking meer werk

Leerlingen in middelbaar onderwijs bereiden zich voor op de maatschappij. De school geeft veel ondersteuning hierbij tot en met stagebegeleiding, soms zelfs tot en met plaatsing in een baan. Fama/ Arbeidscentrum Viataal BV heeft met CVO Compas en VSO de Marwindt een intensieve samenwerking vorm gegeven waardoor deze scholen reïntegratieactiviteiten kunnen uitvoeren en de scheidslijn onderwijs-werk minder strak getrokken hoeft te worden. Uiteindelijk komt dit ten goede aan de leerlingen die gemotiveerde arbeidskrachten worden.

Hans van Grieken: oprichter van het reïntegratiebedrijf voor auditief/communicatief beperkten "Arbeidscentrum Viataal BV" te Sint-Michielsgestel. Vervolgens aangesloten bij Fama waar hij eveneens directeur van geworden is. Fama is een landelijk opererend reïntegratiebedrijf voor mensen met beperkingen in communicatie, horen en zien.

Monique Janssen: na 25 jaar onderwijs aan jongeren met een auditieve, communicatieve beperking ben ik nu werkzaam als trajectbegeleidster en casemanager bij Fama. Naast het begeleiden naar werk toe en het begeleiden in het behouden van werk onderhoud ik de contacten met diverse scholen waar onze doelgroep les volgt.

Blok 34

Miranda Maurix

Vermoeidheid op het werk bij auditief beperkten

Het afgelopen jaar heb ik onderzoek gedaan naar vermoeidheidsklachten van mensen met een auditieve beperking op het werk. Is het inderdaad zo dat mensen met een auditieve beperking sneller last hebben van vermoeidheidsklachten in vergelijking met goedgevoelende collega's? En als dat het geval is, hoe komt dat dan? En belangrijker nog, hoe kan dat voorkomen worden.

Presentatie van een belasting-belastbaarheidsmodel, specifiek ontwikkeld voor auditief beperkten op het werk.

Graag zou ik kort ingaan op de theorie achter het model, maar vooral praktisch aan de slag gaan.

Wat kunnen we met de bevindingen van het onderzoek?!? En wat betekent dit voor de (on)mogelijkheden van leerlingen in hun toekomstige werksituatie.

Al ruim vijf jaar werkzaam als reïntegratieconsulent bij Fama / Arbeidscentrum Viataal. De afgelopen 4,5 jaar in deeltijd bezig met studie gezondheidswetenschappen richting arbeid en gezondheid. Nu bezig met afronding van onderzoek naar mentale belastbaarheid bij auditief beperkte werknemers.

m.maurix@viataal.nl

Blok 35

Pascale Paquot

KAIRO: Integrale Samenwerking Beroepsonderwijs en Autismebehandeling

Het huidige beroepsonderwijs doet een groot beroep op vaardigheden op het gebied van samenwerking en zelfsturing. Dit zijn juist vaardigheden waarmee mensen met een Autisme Spectrum Stoornis (ASS) grote moeite hebben. Gevolg is dat jongeren met ASS vaak binnen het reguliere onderwijsaanbod "buiten de boot" vallen.

KAIRO is een door Equal/ ESF gesubsidieerd samenwerkingsproject van het Dr. Leo Kannerhuis, centrum voor Autisme en Rijn IJssel (beiden in de regio Arnhem) en De Grote Rivieren, afdeling De Steiger en het da Vinci College (beiden in de regio Dordrecht). Het project is gestart in 2005 en loopt tot eind 2007. Maart 2006 zijn 33 jongeren met ASS gestart met het nieuw ontwikkelde onderwijs Behandel Programma KAIRO. De deelnemers zijn met behulp van dit KAIRO-Programma door deeltijdbehandeling voorbereid op hun deelname aan het roc. Daarnaast is ook aandacht gegeven aan de versterking van het systeem rondom de jongeren: zowel ouders als leerkrachten hebben een training gevolgd om meer inzicht te krijgen in de impact van ASS in relatie tot onderwijs en leren. Inmiddels zijn vanaf augustus 2006 29 jongeren gestart op de roc's. Door de integrale aanpak vanuit school en deeltijdbehandeling krijgen deze roc-deelnemers met ASS extra ondersteuning bij het succesvol volgen van de opleiding. Inmiddels is de werving voor nieuwe deelnemers voor het tweede aanbod ten behoeve van schooljaar 2007- 2008 in beide regio's al weer gestart. In deze lezing worden de achterliggende visie, de concrete opzet en de (tussentijdse) resultaten van het KAIRO project aan u gepresenteerd.

Pascale Paquot is projectmanager van het KAIRO project en werkzaam bij het Dr. Leo Kannerhuis, centrum voor autisme te Doorwerth.

Introductie communicatiecursus voor oudere leerlingen

Pakkende werkvormen voor oudere ESM en ASS leerlingen?

Leerlingen hebben communicatieve vaardigheden nodig in het contact met leeftijdsgenoten en tijdens klassikale lessen. Hoe werk je daaraan met leerlingen in de bovenbouw en het voortgezet onderwijs? Wij zochten naar een manier om de logopedische behandeling zo effectief mogelijk in te zetten en naar vormen om gesprekken en discussies te oefenen. Dit is iets waar veel leerlingen op uitvallen. De nadruk moest liggen op het aanleren van vaardigheden (bijv. spreekinitiatief nemen, adequaat reageren op de ander, argumenten geven, enz.) die ze kunnen gebruiken in allerlei communicatieve situaties.

Dit heeft geleid tot het ontwikkelen van een programma dat wij "het communicatiegroepje" noemen. Het programma heeft de vorm van een cursus en bestaat uit 8 lessen van 35 minuten. Leerlingen zijn goed te motiveren voor zo'n overzichtelijke periode. De cursus wordt in een groepje van 3 leerlingen gegeven.

Hoofddoel: "Een leerling kan deelnemen aan een discussie of groepsgesprek over een onderwerp dat dichtbij zijn/haar belevingswereld ligt."

We hebben het communicatiegroepje inmiddels 4 keer aangeboden en de reacties zijn enthousiast. We willen in deze lezing graag het programma laten zien en de mogelijkheden verkennen om het breder in te zetten. Er zal ook tijd zijn om uit te wisselen of deze communicatiecursus in een behoefte voorziet.

Anja Scheffer is 14 jaar werkzaam als logopedist op het Rotsoord. Zij vindt het belangrijk om het totale kind in het oog te houden en de logopedische behandeling ook buiten "het kamertje" in te zetten. Zo richt ze zich bijvoorbeeld op de inzet van taal-denk gesprekken in de klas en de advisering van leerkrachten op het gebied van hun taalaanbod.

Patricia de Vries heeft 9 jaar op het Rotsoord gewerkt, waarvan een aantal jaren op het VSO. Ze heeft veel ervaring met het werken met oudere leerlingen. Ze richt zich daarbij vooral op het ontwikkelen van hun praktische vaardigheden met betrekking tot de communicatie. Op dit moment heeft ze een eigen bedrijf als professional organizer.

a.scheffer@rotsoord.nl

Vraaggericht werken. Zó gezegd, zó gedaan!?

Vraaggericht werken is helemaal "in". Maar wat is het eigenlijk en wat betekent het in de praktijk van onderwijs en zorg? Na een korte inleiding voor een heldere begripsbepaling van vraaggericht werken, gaan we in deze workshop concreet aan de slag met dit thema.

Typerend voor zorg en onderwijs is het proceskarakter ervan. De uitkomst van een interventie of een les staat niet bij voorbaat vast. En daarbij spelen vooral relationele en communicatieve aspecten een belangrijke rol. Dan gaat het om persoonlijke factoren zoals communicatiestijl, overtuigingen en om interactiepatronen die (het effect van) je handelen beïnvloeden.

Doel van de workshop is dat je een eerste indruk hebt gekregen van aspecten die een rol spelen, en hoe je er in de praktijk mee aan de slag kunt gaan...

In deze workshop ligt het accent op interactie en ervaring en minder op de "droge kost".

Deze workshop richt zich op zowel professionals als leidinggevendenden.

Mark Vervuurt is GZ-psycholoog en heeft ruime ervaring als diagnosticus, behandelaar en (behandel)coördinator binnen voornamelijk de (ambulante) zorg aan communicatief en auditief beperkten. Sinds twee jaar werkt hij als beleidsadviseur van de KEGG op het gebied van zorg, onderwijs en dienstverlening.

m.vervuurt@kegg.nl

Rol AB bij loopbaanbegeleiding in Voortgezet Onderwijs

In deze workshop willen wij (KPC en Ambulante begeleider) de Ambulant begeleider mogelijkheden aanreiken om het Loopbaankeuzeproces voor leerlingen met communicatieve beperkingen (autisme, ESM, doof en sh) in het regulier voortgezet onderwijs te ondersteunen. Dit illustreren wij ook met praktijkervaringen.

In het project 'Loopbaanoriëntatie en -begeleiding van jongeren met een beperking in het vo' is onderzocht op welke wijze aan deze groep jongeren steun kan worden geboden bij het maken van keuzes die voor hun toekomst zo belangrijk zijn. De ervaring wijst uit dat een verkeerde keuze niet alleen kan leiden tot demotivatie maar ook tot voortijdige schooluitval. De meeste VO scholen bieden hun leerlingen loopbaanoriëntatie en -begeleiding aan, meestal ondersteund met een methode. Op vo scholen ontbreekt het echter aan specifieke kennis van een beperking en de impact die deze beperking heeft op dit keuzeproces. Het dilemma in de begeleiding is hen niet te ontmoedigen maar te bemoedigen en om tot een keuze te komen die past bij hun ambitie en mogelijkheden.

Ook voor de doelgroep leerlingen met een communicatieve beperking verloopt dit keuzeproces niet vanzelf. Leerlingen met een stoornis in het autistisch spectrum krijgen via de aangereikte methodiek onvoldoende zicht op de eigen kwaliteiten. Voor leerlingen met ESM is de taligheid van de methode al een probleem. Voor onze hele doelgroep, ook doven en slechthorenden geldt dat leerlingen het moeilijk vinden te kiezen, zich vaak niet bewust zijn van hun kwaliteiten en beperkingen. Onze doelgroep heeft weinig referentiemogelijkheden met de eigen leeftijdsgroep in het regulier onderwijs. De school weet niet goed wat de mogelijkheden binnen opleidingen en beroepen voor leerlingen met communicatieve beperkingen zijn en kan de leerling en ouders niet goed adviseren. De school vraagt hulp aan de ambulante begeleider.

Het project 'Loopbaanoriëntatie en -begeleiding van jongeren met een beperking in het vo' is in opdracht van het ministerie van OC&W in samenwerking met een groep ambulante begeleiders afkomstig uit de vier clusters uitgevoerd gedurende de jaren 2005-2006. Naast de ervaringen die in de praktijk zijn opgedaan willen wij u ook informeren over de projectopbrengsten: een scholingsmap met daarin o.a. een protocol en diverse hulpmiddelen die in de begeleiding kunnen worden ingezet.

Theo Winnubst is voornamelijk werkzaam in het speciaal onderwijs en in het praktijkonderwijs. Zijn expertise ligt op het terrein van de ambulante dienstverlening, vormen van inclusie en arbeidstoeleiding van jongeren met een beperking. In opdracht van de overheid gaf hij leiding aan het LOB project.

Gerrie van Hamersvelt, Ambulant begeleider bij Auris Dienstverlening Driebergen begeleidt leerlingen met autisme, spraaktaalstoornissen en slechthorenden en doven in bao en (veel) in VO. Haar interesse gaat naar het proces om de leerling met communicatieve beperkingen, school en ouders zodanig te begeleiden dat de leerling zo autonoom mogelijk leert handelen.

t.winnubst@kpcgroep.nl, g.v.hamersvelt@auris.nl

Effecten van intensieve vroegbehandeling van spraak-taalstoornissen

Kinderen met complexe problemen in de spraak-taalontwikkeling gaan vaak onvoldoende vooruit met reguliere logopedie in de vrije vestiging. Jonge kinderen met complexe problematiek kunnen voor behandeling terecht in vroegbehandelingsgroepen. Sint Marie doet sinds 2005 onderzoek naar de effecten van behandeling in deze groepen. Aan de hand van een casus wordt duidelijk gemaakt om wat voor kinderen het gaat en hoe de vooruitgang kan verlopen. Vervolgens wordt de effectstudie besproken. De variabelen die in deze studie worden gemeten zijn: taalbegrip, taalproductie en maten voor gedrag, kwaliteit van leven en stressbeleving door de ouder. De resultaten van de behandeling op deze variabelen worden in de presentatie belicht en bediscussieerd. Tevens wordt een vergelijking gemaakt tussen de vooruitgang in de taalontwikkeling tijdens reguliere logopedische behandeling en vooruitgang tijdens opname in de vroegbehandelingsgroepen.

Dr. Emmy Konst verricht als spraak-taalpatholoog onderzoek naar de effecten van behandeling in de vroegbehandelingsgroepen van Sint Marie. Daarnaast is zij bij Sint Marie als logopedist werkzaam in een project voor vroegsignalering van spraak-taalontwikkelingsproblemen en heeft zij een eigen praktijk.

e.konst@sintmarie.nl

KLINc-atelier: 1000 talen van communicatie

In deze presentatie draait het om vroege geletterdheid bij jonge kinderen met speciale leerbehoeften. Bij vroege geletterdheid denken we onder andere aan het interactief voorlezen en samen lezen van prentenboeken, en het in contact komen en experimenteren met geschreven taal (woorden, letters, pictogrammen).

Vanuit de Radboud Universiteit Nijmegen en Viataal in Sint Michielsgestel wordt momenteel gewerkt aan het project KLINc: Kinderen Leren Initiatieven Nemen in communicatie. Een onderdeel van dit project is de opzet van een speelleeromgeving voor de stimulering van beginnende geletterdheid en communicatie bij meervoudig gehandicapte peuters en kleuters, het KLINc-atelier. In deze speciaal ingerichte speelleeromgeving doen kinderen belangrijke leerervaringen op ten behoeve van het leren lezen en het vergroten van communicatiemogelijkheden. De vier pijlers van onze werkwijze zijn:

- 1) Ondersteunde communicatie
- 2) Dynamische assessment met kernteams
- 3) Ankergestuurde instructie
- 4) Eigen initiatieven van kinderen mogelijk maken

Tijdens de presentatie gaan we kort in op de factoren die de ontwikkeling van geletterdheid van jonge kinderen met speciale leerbehoeften beïnvloeden. Verder zullen we de achtergronden beschrijven van de interventie die sinds begin dit jaar in kdc de Grummelkes (de pilotlocatie van het KLINc-atelier) wordt uitgevoerd. We gaan daarbij tevens in op de pijlers van onze werkwijze. Daarna laten we voorbeelden zien van speel- en leermogelijkheden waarmee de ontwikkeling van geletterdheid van meervoudig gehandicapte kinderen kan worden bevorderd.

Het KLINc-atelier is mogelijk gemaakt met financiële bijdragen van de Europese Unie (Interreg 4-BMG-V-1=31), Viataal (St. Michielsgestel) en RADAR (Maastricht).

Judith Stoep: taalwetenschapper gespecialiseerd in beginnende geletterdheid, interactief taalonderwijs (voorlezen, Taallijn VVE). In opdracht van Viataal bezig met het ontwikkelen van KLINc: Kinderen Leren Initiatieven Nemen in communicatie. Promotie-onderzoek aan de RU Nijmegen (Orthopedagogiek) over leerkrachtverwachtingen en beginnende geletterdheid

Hans van Balkom: psycholinguïstiek en Ondersteunde Communicatie (OC); met name gespecialiseerd in taalverwerving, communicatieontwikkeling en -ondersteuning bij kinderen met ernstige tot zeer ernstige en meervoudig bepaalde spraak-/taalmoeilijkheden. Directeur R&D Viataal, St. Michielsgestel; directeur EAC

j.stoep@pwo.ru.nl, h.vbalkom@viataal.nl

Jeugdjournaal met tolk als onderwijsmateriaal

Jeugdjournaal met tolk als onderwijsmateriaal?

Is het jeugdjournaal met tolk nuttig om te gebruiken in de klas? Hoe doet u dat of hoe zou u dat kunnen gaan doen? Wat vindt u van het jeugdjournaal met tolk?

Sinds een paar jaar wordt een herhaling van het jeugdjournaal voorzien van een tolk NGT. Het gaat om herhaling van het jeugdjournaal 's avonds om kwart voor 7, dat de volgende ochtend om kwart voor 12 wordt uitgezonden met tolk. Voor het tijdstip kwart voor 12 is onder andere gekozen op verzoek van de scholen voor doven.

Het Nederlands Gebarencentrum bemiddelt en begeleidt de jeugdjournaaltolken.

Interessant om eens te kijken wat u vindt van dit product in het onderwijs.

Hoe wordt het jeugdjournaal met tolk bekeken en gewaardeerd? Wat vinden de leerlingen van het jeugdjournaal met tolk? Is het voldoende begrijpelijk, is er voldoende informatie over de gebaren die gebruikt worden?

In de workshop kunnen allerlei ideeën en mogelijkheden voor het jeugdjournaal binnen het lesprogramma uitgewisseld worden en suggesties voor verbetering gedaan worden.

Sarah Muller werkt bij het Gebarencentrum onder andere als coach voor de journaaltolken.

s.muller@gebarencentrum.nl

Riskant alcohol- en drugsgebruik bij jongeren

In hun pubertijd maken jongeren zich los van hun ouders en gaan ze op zoek naar hun eigen identiteit, normen en waarden. Dit doen ze door te experimenteren met onder andere uiterlijk, seksualiteit en genotmiddelen. Sommige jongeren die experimenteren vinden op basis van ervaringen hun grenzen, anderen hebben moeite met hun gebruik onder controle te houden. Wanneer wordt middelengebruik riskant?

In deze workshop gaan we in op hoe riskant middelengebruik bij jongeren gesignaleerd kan worden. Hoe zien de verschillende drugs eruit? Hoe breng je het ter sprake? Hoe motiveer je tot verandering? Maar ook hoe bespreek je dit met ouders?

Tevens wordt besproken hoe je jongeren kunt doorverwijzen en waar je met je vragen terecht kunt.

Het Jellinek Team Verslavingszorg Doven en Slechthorenden is er speciaal voor slechthorenden, doven en hun familie. Wij geven voorlichting over verslaving, adviseren over behandeling en behandelen doven en slechthorenden uit heel Nederland.

Emmy Scheper is sinds 1996 werkzaam bij de Jellinek als maatschappelijk werker met jongeren waarbij er sprake is van riskant gebruik of afhankelijkheid.

Mariana Poch is sinds februari 2007 werkzaam bij de Jellinek als psycholoog onder andere bij het Doventeam; April 2005 tot heden werkzaam bij de Geestgronden als onderzoeksmedewerker. Onderzoek naar het opsporen van Bipolaire stoornissen in de Verslavingszorg. Mei 2002 tot april 2005 werkzaam bij de Brijder Verslavingszorg als psycholoog.

doventeam@jellinek.nl

Sociale competenties en mijn loopbaan dan?

Op maat actief aan de slag vanuit ervaringsgericht leren met sociaal emotionele ontwikkelingsprogramma's, in de klas, school en stage door middel van het Transfer-LeerInstrument.

Bij het aanleren van sociaal vaardig gedrag maakt men binnen het onderwijs o.a. gebruik van methodieken op het gebied van sociaal emotionele ontwikkelingsprogramma's als: Leefstijl; Promotie; Ik en de Ander; Uit Je Zelf; PAD; Omgaan met jezelf en de ander; etc..

De ervaring leert dat deze programma's als algemeen aanbod gehanteerd worden en fragmentarisch binnen het lesaanbod van alledag geïntegreerd zijn.

Het ontwikkelde Transfer-LeerInstrument, in de vorm van een 'invulposter', geeft op een eenvoudige en werkzame manier de leerling schematisch die handvatten die nodig zijn om zelf actief tot het leren en implementeren van sociaal vaardig gedrag te komen. Dit niet alleen binnen de directe ervaring in de klas en/of op school maar ook wordt er een relatie gelegd met je loopbaan: toekomstperspectief. Daarnaast krijgt de professional door de systematiek van het instrument dat inzicht in de individuele leerdoelen van de leerling, welke nodig zijn voor de professionele overdracht binnen het lesaanbod van alledag.

Het Transfer-LeerInstrument geeft een raamwerk weer van de volgende uitgangspunten:

- Gevoelsmeter en/of reflectiemeter;
- 8 Sociale competenties met de daaraan gekoppelde leerdoelen;
- 11 Doe-vaardigheden die nodig zijn voor het vormgeven van de 8 sociale competenties;
- De schaal van sturing – zelfsturing.

Het Transfer-LeerInstrument is een onderlegger op maat, van en voor de leerling, dat gebruikt kan worden bij elk sociaal emotioneel ontwikkelingsprogramma.

Binnen de workshop wordt er ingegaan op het theoretische fundament van het Transfer-LeerInstrument.

Door een doe-opdracht maakt de deelnemer kennis met het raamwerk waarop het Transfer-LeerInstrument gestoeld is. Daarnaast wordt er met voorbeelden een koppeling gemaakt tussen het Transfer-LeerInstrument en de praktijk: CVO Compas te St. Michielsgestel.

Hans Driessen: intern begeleider CVO Compas Viataal voor de praktijkgerichte stroom

Eelco Volleman: deskundige op het gebied van sociale vaardigheden. Werkzaam voor de Koraalgroep alsmede extern voor andere organisaties

Een kind is meer dan zijn probleem

Mensen en dus ook kinderen maken deel uit van verschillende samenlevingsverbanden: het gezin, de familie, de buurt, een club of vereniging, een werkring enz. Ieder verband kent zijn eigen rolverdeling en omgangsregels en heeft dus een bepaalde invloed op de mensen die er in participeren. Zo is een man in zijn gezin vader, op zijn werk chef en in zijn voetbalclub de keeper. Soms zijn die verschillende posities met elkaar in conflict, bijvoorbeeld als vader op de verjaardag van zijn oudste dochter een belangrijke wedstrijd moet spelen, waarin degradatie van zijn club kan worden voorkomen.

Op andere momenten kunnen die verschillen elkaar verrijken, bijvoorbeeld als vader met zijn ervaring als chef, waar hij blijk heeft gegeven over een grote dosis organisatietalent te beschikken, bijspringt in de scoutingclub van zijn zoon, als daar bijzondere activiteiten worden georganiseerd.

In het leven dienen zich voortdurend nieuwe situaties aan, dus ligt daar ook voortdurend de uitdaging een antwoord te vinden op de dilemma's die daardoor kunnen ontstaan. Gewild of ongewild: een leven lang leren dus.

Kinderen met E.S.M.-problemen nemen naast de behandelingsgroep ook aan meerdere samenlevingsverbanden deel. In deze workshop willen we stilstaan bij de extra mogelijkheden die daaruit zijn te genereren, opdat hun gevoel voor eigenwaarde kan groeien. Immers: zelfvertrouwen is een belangrijke pijler voor de ontwikkeling van het kind en een kind is meer dan zijn probleem.

Aan de hand van enkele theoretische uitgangspunten vanuit het systeemgericht denken wordt gewerkt middels korte oefeningen. Daarbij wordt gebruik gemaakt van praktijksituaties van de deelnemers.

Marjo Janssen heeft in ruim 25 jaar ervaring opgedaan als maatschappelijk werker binnen diverse organisaties, zowel op het vlak van uitvoering als op het vlak van deskundigheidsbevordering. Zij is gespecialiseerd in systeemgericht werken.

Carolien van Iperen is werkzaam als pedagogisch medewerker op Viataal De Kubus in Breda en verzorgt Sova trainingen voor kinderen met E.S.M.-problemen.

ma.janssen@viataal.nl

